

Jul i Nord-Odal

1993

Innhold

Da Schirmer møtte «jenta nord i skogen» 4
Tanker ved juletider 10
Mo IF i Holmenkollstafetten 1947 12
Pensjonatdrift i gamle dager 13
Nordodøling på opplevelsesrikt cruise 16
Kolstadrennet 1910 21
Landhandleriets historie 23
Fjellknappen 4H 27
Nordodøling på FN-tjeneste i Kroatia 29
Et liv i Televerkets tjeneste 35
Jakthistorie fra subarktiske strøk 38
Mer om sjøfløtinga i Nord-Odal 42
Dansk fortelling om tømmertapping i 1912 47
Tusenkunstneren på Ringvold 49
Kornmagasinene i Odalen 52
Minner fra skoledager i Garvik 53
Theodor Holtets petroleumsmotor 55
Fabelen om Prestberg-Mikkel 57
Nord-Odals beste skøyteløper gjennom tidene 61
Reiseskildring fra 1915 64
«Udsigt over Raasen» 65
Gull, men ikke glede 66
Ola Odøl på Utstillingstur 68

«Jul i Nord-Odal»
Utgivere: IL Mogutten, Odal Slektshistorielag og Sand IF.
Sats og layout: Gunnar Nygård.
Trykk: Vinger Trykkeri.
Forsideillustrasjon: Jon Utheim. Motivet er hentet fra Sagstua skole.

I redaksjonen:
Steinar Bjørnstad, Gunnar Nygård, Bengt Ringvold, Irene Sween og Asgeir Østli.

Øvrige bidragsytere:
Anna Bjørgan, Jens H. Haugen, Hans Haagenrud, Torstein Hervland, Johan Holtet, Liv Breiby Jensen, Arne Kristansen, Otilie Moe, Randi Langen Moen, Hans Marius Trøseid og Ingrid Vestvold.

Har du noe stoff til «Jul i Nord-Odal»?

Da første utgave av «Jul i Nord-Odal» ble lansert, var vi i redaksjonen svært usikre på om vi ville klare å lete fram nok stoff til et årlig hefte. Nå presenterer vi den fjerde utgaven, og dermed kan vi konstatere at det slettes ikke er mangel på interessant og godt lesestoff fra bygda vår. Vi har allerede flere artikler liggende klare for neste års hefte!

Gledelig mange har kommet med gode tips, og flere har også skrevet bidrag selv. Det er vårt håp at «Jul i Nord-Odal» kan stimulere til økt skrivelyst, og at vi alle blir flinkere til å ta vare på minner fra tidligere tider. Samtidig vil vi prøve å bringe mer dagsaktuelt stoff, om eller av nordodølinger.

Har du ideer eller tips til kommende utgaver av «Jul i Nord-Odal», ber vi deg ta kontakt med redaksjonen snarest!

Uten den positive innstillingen hos bygdas næringsdrivende ville det ikke vært mulig å utgi heftet. Vi vil derfor rette en ekstra takk til annonsørene, og vi ønsker alle lesere og øvrige støttespillere en riktig God Jul og et Godt Nytt År!

Sand IF ❄ Odal Slektshistorielag ❄ IL Mogutten

Georg Robert Schirmer – gutten som traff jenta nord i skogen

Da jeg var liten gutt, sang bestemor for meg en vise som begynner slik: «Je veit ei lita jente, ja je kjenner a så væl». Sa sa hun: «Jeg kjente han som skrev denne sangen. Han hette Schirmer». Jeg tenkte at det er nå mye rart som folk kan hete, men lenger tenkte jeg ikke. Hadde jeg hatt vett til å spørre da, hadde jeg nok visst mer om Schirmer nå.

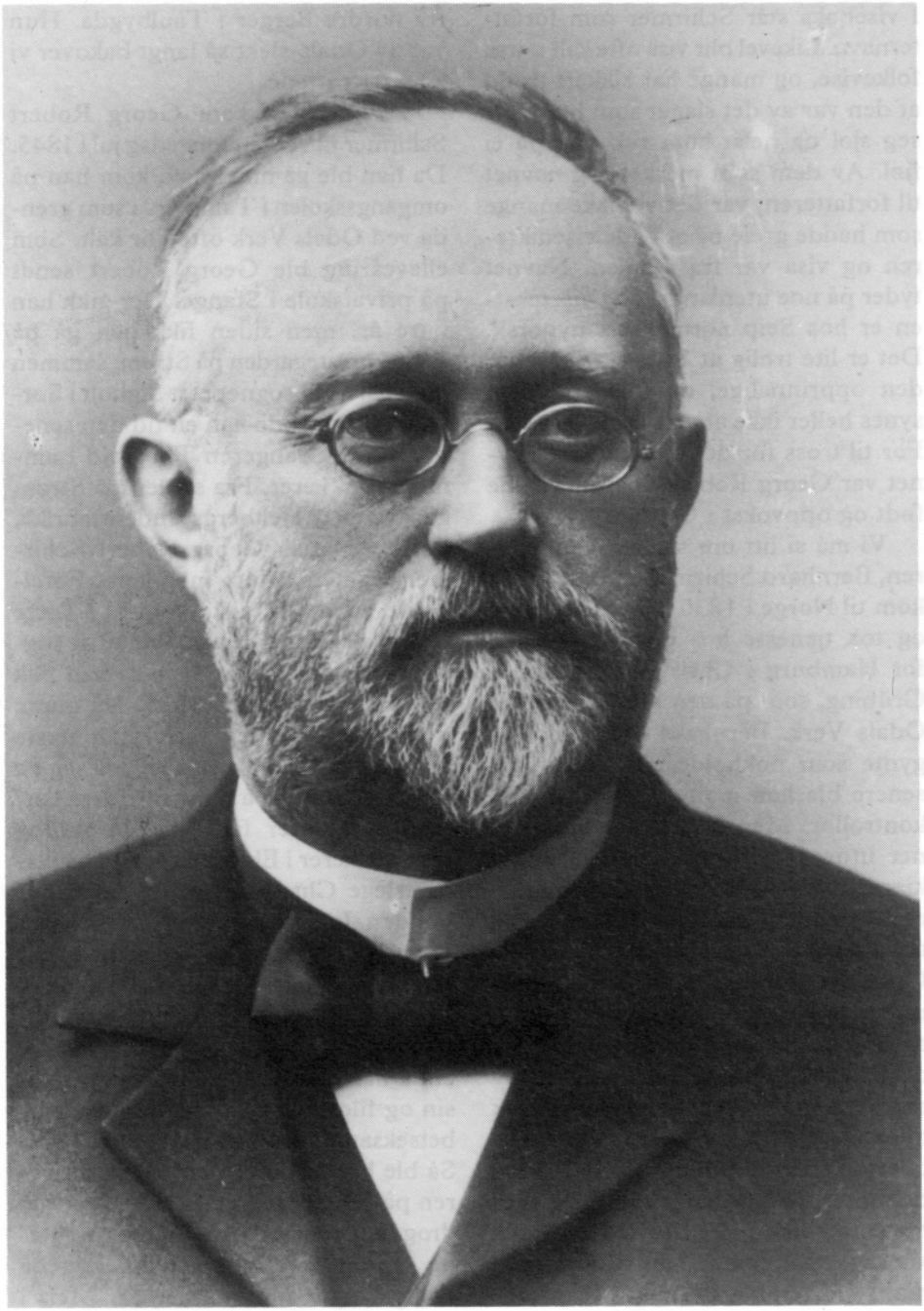
Det finnes vel ikke mange blant litt eldre folk som er ukjente med visa jeg nevnte. Den har stått i «Seips visebok» som var trykt i opplag på en halv million fra førsteutgaven i 1874 og fram til 1960. Slik finner vi visa der (etter en utgave fra 1914):

Eg veit ei liti gjente,
ja, eg kjenner a so vel,
eg veit ei liti gjente nord i skogen
med raude kinner, augo blå,
med fine hender, føter små,
eg veit ei liti gjente nord i skogen.

Med blomstertjønni langt te skogs,
så langt, så langt te skogs,
der talatrosten synge so um kvelden,
på sætervollen stod ei vene gjente glad og lo,
for trast austan tjønni der gjekk losen.

Og raud og rund gjekk soli att um åsen ner i vest,
so myrkt, ja so myrkt det vart i skogen.
På sætervollen ga'
ei vene jente burt sitt ja,
eg hev ein liten kjærast nord i skogen.

Av Hans MariusTrøseid

Georg Robert Schirmer fotografert mens han var stortingsrepresentant.

I viseboka står Schirmer som forfatternavn. Likevel blir visa ofte kalt norsk folkevise, og mange har sikkert trodd at den var av det slaget som har gjort seg sjøl og helst kom rekende på ei fjøl. Av dem som merket seg navnet til forfatteren, var det vel ikke mange som hadde greie på at både visedikteren og visa var fra Odalen. Navnet tyder på noe utenlandsk, og visetekstene er hos Seip normalisert nynorsk. Det er lite trolig at Seip-versjonen er den opprinnelige, og folk i Odalen synes heller ikke at visa skal være slik. For til tross for det utenlandske navnet var Georg Robert Schirmer både født og oppvokst i Odalen.

Vi må si litt om slekten hans. Faren, Bernhard Schirmer var tysk. Han kom til Norge i 1830 som nittenåring og tok tjeneste hos generalkonsulen for Hamburg i Christiania, Andreas Grüning, som på den tiden bl.a. eide Odals Verk. Bernhard Schirmer begynte som bokholder på verket, og senere ble han malt- og brennevinskontrollør. Men han hadde ambisjoner utover dette. Med lånte penger kjøpte han i 1844 det store skoggodset Løvhaugen på Grue Finnskog, et areal på over 80 km² eller 10% av hele Grue. Det var å gape for høyt. Schirmer måtte selge hele herligheten igjen to år etter for bare vel halvparten av det han hadde lagt ut. Bernhard Schirmer fortsatte i tjenesten på Odals Verk også etter at John Collett Bredesen overtok eiendommen. Bolig hadde Schirmer på garden Fulusagen som hørte til verket, like til Bredesen gikk konkurs. Da flyttet han til Christiania. I Odalen ble Bernhard Schirmer gift med Lisbet Sjønnesdatter f. 1819 fra nordre Berger i Taulbygda. Hun var av Odals-slekt så langt bakover vi kjenner røttene.

I Fulusagen kom Georg Robert Schirmer til verden førstedag jul i 1845. Da han ble gammel nok, kom han på omgangsskolen i Taulbygda som grenda ved Odals Verk ofte blir kalt. Som elleveåring ble Georg Robert sendt på privatskole i Stange. Der gikk han i tre år, men siden fikk han gå på skole i prestegarden på Strøm, sammen med barna til sogneprest Sigholt i Sør-Odal. Her hadde han en tid den senere så kjente sangeren Thorvald Lammers som lærer. Fra skolen på Strøm gikk veien til Heltbergs studentfabrikk, og i 1864 fikk Georg Robert Schirmer examen artium med laud. Foreldrene hadde ikke økonomi til å koste mer på sønnen, men det ble til at sogneprest Sigholt hjalp ham så han fikk tatt anneneksamen i 1865. Nå måtte Schirmer klare seg selv. Han reiste hjem igjen til Odalen og ville få seg en huslærerpost for å tjene til videre studier. Året etter fikk han en stilling som huslærer i Elverum, først hos distriktslege Chr. Munthe og siden hos bonden John Aakrann på Gårder. I Elverum ble han i to og et halvt år. Han fikk lånt noen penger, og endelig kunne han ta fatt på et embetsstudium for alvor. Det ble jus han valgte, enda han nok hadde hatt både medisin og filologi i tankene. Juridisk embetseksamen tok han med laud i 1871. Så ble han kontorist hos sorenskriveren på Ringerike i et års tid. Etter det drog han enda en gang til hjemtraktene og var sorenskriverfullmektig på Kongsvinger i halvannet år. Men i tiden på Ringerike hadde han forlo-

vet seg med Bolette Lundesgaard fra Norderhov. Det var grunnen til at han så snart reiste fra Kongsvinger. Han giftet seg og slo seg ned i Norderhov for godt. Her var han sakfører i mange år og ble senere sorenskriver på Ringerike. I Norderhov var han ordfører i seksten år, og han møtte på Stortinget for Buskerud amt fra 1900 til 1903. Schirmer døde 17. mai 1917.

Da han var død, skrev de om ham i Ringerikes Blad bl.a. dette: «Med sin sjeldne gode hukommelse og flittige læsning hadde Schirmer erhvervet sig gode kundskaper på flere områder, således i historie, zoologi og botanik. Han kjendte hver småfugl som hørte hjemme på Østlandet. Han nød glæden at kunne konstatere hver sangfugls ankomst om våren, og når han kjørte på sine forretningsreiser, hang kikkerten altid om hans skulder, forat han kunde gripe den og betragte fuglene ved veikanten. Han var i virkeligheten et poetisk gemyt. Han har således på odalsk dialekt forfattet den stemningsfulde lille sang «Eg veit ei lita jenta», til hvilken flere av vore første komponister har skrevet musik».

Og så er vi kommet tilbake til visa. I 1967 gav Den norske Bokklubben ut en viseantologi «Den gode vise» ved professor Bjarne Berulfsen. Han har med Schirmers vise i en annen utgave enn hos Seip. I boka til Berulfsen er det Odals-dialekt. Dette må vel være originalen. Det er bare det at visa her taler om «ei vakker jente», ikke «ei lita jente», slik det til vanlig blir sunget.

Bjarne Berulfsen skrev et lite forord til visa: «Om ham (Schirmer) gjelder hva Wergeland skrev om Rouget de l'Isle, Marseillaisens dikter: «Kun engang qvad han. Ja, saa bør det være. Har Musen meer end een jomfruelig ære?» Schirmer har så vidt bekjent bare skrevet denne ene visen; men det er vel ikke mange som ikke kjenner den. Her er valgt en utgave som viser at mannen var fra Odalen med dativformen skoga og singer istedenfor synger, og teksten tåler tykk l-lyd både i væl og nor.»

Je veit ei vakker jente
ja je kjenner a så væl,
je veit ei vakker jente nor i skoga;
raue roser, auer blå,
runne kjakar, hænner små,
je veit ei vakker jente nor i skoga.

Å langt tel skogs ve blomsterkjenna,
langt, ja langt tel skogs,
der talatrosten singer så om kvællen,
ja på sætervangen stog
ei vakker jente gla og log,
for straks austa kjenna, der gjik losen.

Å rau å rund gjik sola
bakom åsom ner i vest,
så mørkt, ja så mørkt det vart i skoga,
men på sætervangen ga
ei vakker jente bort set ja -
je har en vakker kjærest nor i skoga.

En tradisjon i Odalen sier at Georg Robert Schirmer skulle ta en tur til Hamar mens han var sorenskriverfullmektig på Kongsvinger. Han gikk da skogleies fra Nord-Odal til Hedemarken. På veien tok han inn i Vatningssetra ved Setersjøen lengst nord i Odalen. Her traff han jenta, her var det talatrosten sang om kvelden, her stod jenta glad og lo mens losen gikk

på østsiden av vatnet, her fridde Schirmer og fikk ja. Alt stemmer, nesten alt. En ser det for seg. Men at det var sorenskriverfullmektig Schirmer som traff jenta og forelsket seg i henne, det stemmer ikke. For hva da med ringen han bar på fingeren, hva da med Bolette, jenta fra Ringerike som han var forlovet med? Det var nok en atskillig yngre Georg Robert Schirmer som skrev visa om «en vakker, liten kjærest nord i skoga.»

Nå er vi så heldige at vi vet når visa ble til. Første gang nynorskversjonen ble trykt var i «De norske Studenters Visebog» som kom i 1871. Der står det «G. R. Schirmer 1863.» Visedikteren var altså bare atten år. Vi kan vel tenke oss at det var studentfabrikkeleven Georg Robert som vandret over skogen til Hedemarken for å besøke kamerater fra skoleårene i Stange.

En annen overlevering forteller at Schirmer skrev visa til Oline Findsen (egentlig Oline Gulbrandsdatter fra østre Berger i Elverum), stedatter til dyrlege Anders Findsen på Oppsal i Heradsbygda. En tradisjon der jenta blir navngitt, må stå sterkt, men det virker litt merkelig at hun skulle være fra et sted så langt unna som Elverum. Jeg tror at det går an å slå de to tradisjonene sammen og si at Schirmer traff jenta i Vatningssetra, men at det likevel var Oline Findsen han møtte. Anders Findsen var nemlig født på garden søndre Rasen lengst sør i Vallset, like mot Odals-grensen. Om han hadde flyttet til Elverum, hadde han enda skyldfolk i hjemtraktene. Det var helt naturlig om Oline en sommer besøkte slektningene til stefaren, og hun av en eller annen grunn var i Vatningssetra da Schirmer kom forbi og stakk innom. Alderen til Oline passer godt. Hun var født i 1848, Schirmer var litt eldre, født i 1845. Tenker vi oss så at Schirmer skrev visa hjemme i Odalen litt senere, blir det i orden med geografien også. Da passer det med jenta nord i skogen.

Men siden jeg første gang tok for meg Schirmer og jenta nord i skogen, er det oppstått en komplikasjon. En ny jente har meldt sin deltagelse i konkurransen om å være Schirmers inspirasjonskilde. I en utgave fra 1980-årene av Klara Sembs «Norske folkedansar - Songdansar» fortelles det at Jan Kløvstad fra Aust-Agder har en familietradisjon om sin oldemor Nelle. Det skal ha vært til henne at Schirmer diktet visa. Navnet skjemmer ingen, heter det. For Herman Wildenvey var det Selma, for Schirmer Oline eller var det kanskje Nelle? Men i alle fall endte han med Bolette.

Det siste ordet er ennå ikke sagt om jenta nord i skogen. Signe Støve i Kongsvinger kjenner en tradisjon om at den dagen Schirmer ble gift, druknet hun seg i sorg. Denne overleveringen har ikke noe navn på jenta. Det har derimot Jacob Sverre Løland som lanserer en ny kandidat i siste bind av Romedalboka (bind 5 II s. 543, Elverum 1993): Marie f. 22.3.1887 (datter i ytre eller søndre Rasen), sydame, ugift, døde i Skogsrud, Tangen. Marie er modell til Schirmers vise «Eg veit ei lita jente». Så langt Romedalboka. Dette er sikkert en familietradisjon i Rasen som Løland har fått referert. Men her må det ha foregått en erindringsforskyvning.

Marie må uten videre avvises, ikke fordi hun er etteranmeldt, men fordi hun er født hele 24 år etter at visa ble skrevet. At en familietradisjon knytter jenta til Rasen, kan egentlig bare styrke sjansene til Oline.

I dag går veien mellom Odalen og Hedemarken like forbi Vatningssetra. Nå står det ingen seterjente glad og ler, og kanskje er det like bra. Bilene suser forbi, og ingen hadde vel hatt tid til å ense henne om hun hadde stått der.

Men stanser du der ved sjøen en kveldsstund, så stiger hun kanskje fram og ler mot deg i solnedgangen. ❑

Kilder til artikkelen:
Personarkivet på Universitetsbiblioteket i Oslo.
Tradisjoner fortalt av Liv Breiby Jensen og Goro Haug Thesen.
Opplysninger fra Magnus J. Amdal.
Klara Semb: Norske folkedansar - Songdansar. Oslo 1985.
Bjarne Berulfsen (red.): Den gode vise. Oslo 1967.
Musik-Album (Musikalsk Annoncealbum). Kristiania (1881?).

I nynorsk språkdrakt og med noe annet innhold har artikkelen tidligere vært trykt i «Årbok for Glåmdalen» 1971.

Vatningssetra i 1993.

En annerledes jul?

Det er romjul. Førjulstida, julekvelden og de første juledagene er forbi. Det er såvidt kommet snø nok til at jeg kan bruke skiene, med forsiktighet. Rart med den snøen som uteblir den ene vinteren etter den andre. Jeg har pakket sekken og setter kursen for koia innpå skogen. Nå skal det bli godt å få en real skogstur.

«I denne søte juletid», det er visst en strofe fra en av julesangene. Søt og søt. Det er vel ingen tid en maser så mye som akkurat da, iallefall før jul. Dødstrøtt når julekvelden kommer. Innspurten var å få rablet ned en bunke med julekort å få dem avgårde i håp om at de ville nå frem til juleaften. Det ble visst omtrent samme teksten på alle sammen. Jeg håper at jeg husket alle som venter å få kort. Kortene i fjor ja, er det mange som husker dem? Mon tro om de ble lest i all stria? Det ble vel såvidt registrert at det var kommet en hilsen.

Nå har noen begynt å skrive en hel historie om hva familien har foretatt seg siden i fjor. To sider, kopiert, tar tid å lese så mye. Kanskje burde vi tatt det i flere porsjoner og fordelt gleden ved å få en hilsen flere ganger i året? Fra ferien i Danmark og hvor uheldig de var med været. Om minstemann som har lært å gå og det ble en dårlig multehøst og – en skrapelyd fra under skiene rev meg ut av tankene. Merkelige greier at det ikke lenger er skiføre i julen. Nå må jeg gå og lete etter snøflekkene, og under trærne nytter det jo ikke å gå i det hele tatt.

Det er så spennende med den første snøen, da får en se hva som finnes av vilt i skogen. På barmark er det ikke lett å bli oppmerksom på alt livet i skogen, men sporene i snøen forteller så mye om dyrene og hvordan de lever.

Nå begynner stigningen, Filbakken gir kroppsvarme. Godt å kjenne at kroppen fungerer igjen etter matgildet i julen. Matgilde ja, det har lett for å bli mye spising og enda får en ikke spist opp mer enn halvparten av det som blir kjøpt inn.

God mat er med å markere jula, da unner vi oss litt ekstra, det er jo jul bare en gang i året. Ja, er det det? Når sant skal sies så spiser vel mange av oss «julemiddager» rett som det er. Med vårt vellevnet året igjennom gir ikke julematen den samme forskjellen fra hverdagen som før.

Vel oppe på toppen av bakken kaster jeg et blikk tilbake og ser sola som går ned over Songkjølen. Det gyldne sollyset farger snøgrannet som ligger i furutoppene. Slike midtvinterdager med lav sol og snø er fint å oppleve. Det gir ro i sinnet.

Et harespor krysser foran skiene. Det er fra sist natt. Nå er nok haren på tur ut fra dagsetet igjen for å lage nye spor til glede for en skogvandrer. Skiene glir i tynt snødekke og frossen lyng. En er ikke bortskjemt med de store snømengdene de siste vintrene. Isen på vatna er ikke sikker og bekkene er åpne. Ikke nettopp noe ønskeføre, men nå må en visst være glad at

Av Torstein Hervlanc

det går å bruke skiene i det hele tatt.

Jeg tar fatt på de siste motbakkene i mørkningen. Sekken er lett, godt at jeg slipper å bære alle de pakkebergene som de fleste av oss har båret ut gjennom dørene i kjøpesentrene i dagene før jul. Pakker i fargerike innpakninger, flere lag emballasje med metervis av overflødige bånd som er krøllet opp i sløyfer. Gjør det noe inntrykk på oss lenger? Alle overdrivelsene, hva fører de til? Er det mengdene av mat, av gaver, og gjenstander som gjør oss glade? Nå skaffer vi oss jo også stadig noe nytt, hele året.

Hva er det som gleder oss mest? Glade jul synger vi. Er vi opptatt av julens budskap? Da går i hvert fall mange av oss i kirken om vi ikke gjør det ellers i året. Det er da i alle fall annerledes. Men har vi gledet et annet menneske? Jeg tenker ikke med lettkjøpte gaver, men kanskje noe vi har laget selv og lagt arbeid i, eller kanskje et besøk? Enn om vi brukte tiden til å være mer sammen i stedet for å bruke tid til å reise lange veier og stå i kø for å få kjøpt noe som vi ikke er så sikker på blir vellykket likevel, men nærmest fordi vi føler oss forpliktet. De materielle verdiene betyr selvsagt mye, men er det de som gjør oss lykkelige?

Koia dukker opp i mørket. Inne er det kaldt og guffent. Et stearinlys står beleilig til, jeg river av en fyrstikk og blir blendet. Sekken slenger jeg på køya og tenner i ovnen. Det tar nok litt tid før det blir trivelig å være inne. Ute er det stjerneklart. Mon tro om Betlehemsstjernen er synlig? Jeg går meg en tur mens koia tiner.

Vinternatten under stjernehimmelen i stillhet, uten forstyrrende lys fra biler og veibelysninger. Jeg blir så liten i dette ufattelige rommet. Hva er jeg? Hva fører min moderne livsførsel til? Hva skal jeg med så mange gjenstander? Tankene strømmer på. Det er godt å komme til skogs og slippe å lese bruksanvisninger.

Tilbake i koia. Det står varme fra ovnen, og etterhvert blir også veggene varmere. I skinnet fra stearinlysene blir vinduene helt svarte. Jeg koker meg en kaffekjel og teljer et par skiver og en bit julekake med brun ost. Det durer fra ovnen og duggdråpene som renner lager mønster på vinduene. I morgen er det kanskje fine isroser. Isroser ja, det har vi jo nesten glemt hva er. Vi får jo ikke det på vinduene lenger hjemme nå når termostatene sørger for at det er varmt i alle rom døgnet rundt. Energiforbruk, forurensning, tankene vandrer. Bare et par dager igjen til årskiftet. Hva med nyttårsforsettene for året som kommer? Er jeg fornøyd med året som går ut? Vil jeg prøve å forandre på noe? Kan neste jul bli annerledes? ❑

Mo IFs stafettlag 1947

Spreke mosokninger defilerer på Bislett før Holmenkollstafetten 1947. I forreste rekke f.v.: Tor Grinden, Odd Finsrud, Asbjørn Sanderengen og Birger Ringkilen. Andre rekke: (skjult), Håkon Grinden, Asbjørn Reine og Rolf Austad. Tredje rekke: Sverre Ringnes, Harry Jernberg, Helge Smedholen og Agnar Engen. Asbjørn Smestad, Fredrik Knapper og Klaus Knapper er ikke med på bildet.

Sommergjester på Garvik

I slutten av 1920-åra begynte man på mange gårder å ta i mot sommergjester og drive pensjonat. Dette gjorde seg gjeldende både i Sand og Mo. Ett av de stedene jeg kjenner best, er Garvik gård. Her mottok man gjester både jul og påske, og forøvrig ellers i året. Her var det Ågot og Amund Haagenrud som var vertskap.

Om sommeren kunne det være 60-70 gjester her, hovedsaklig familier med barn, og de kom igjen år etter år. Mange kjente personer ferierte her, blant andre fru general Ruge, som var her mens hennes mann var fange i Tyskland under krigen, kaptein Riiser-Larsen og mange flere. Garvik gård var kjent for sin gode mat og sitt gode stell; et sted der alt ble gjort for at gjestene skulle trives.

Tidlig på våren begynte forberedelsene til å ta i mot sommergjestene. Hovedrengjøring ble satt i gang, både i hovedbygningen og i anneksene. Der hvor det trengtes, ble det malt og pusset opp. Hagen var et kapittel for seg selv. Her var gamle Per Østby og en hjelpegutt i arbeide fra tidlig om våren. Alle slags grønnsaker ble sådd, og man var selvforsynt også med bringebær, jordbær, epler og mye annet. Det var alltid full besetning i fjøs, grisehus og hønsehus. Utover sommeren ble det også et rikt blomsterflor rundt den store hovedbygningen.

Av Ingrid Westvold

Og om forberedelsene var omfattende utendørs, var det ikke mindre å gjøre på kjøkkenet. Her ble all slags mat laget opp, alt fra kaker til forskjellige kjøttretter hermetisert på glass og skinker lagt i kornbingen. Kjøleskap og fryser fantes ikke, men det var et ishus. Is tatt fra Storsjøen om vinteren ble lagt i sagflis under stabburet, og etter behov hentet inn i ishuset, som ble et kjølig og godt oppbevaringssted for maten. Senere ble det innredet et kjølerom. I kjelleren sto den store mursteinsovnen, og i den ble det stekt brød hver uke.

På stallen sto 7-8 hester. Disse ble brukt av sommergjestenes barn som ridehester. Populært blant ungene var det også å være med å kjøre høy, som den gang foregikk med hest og vogn. Jeg kan huske at gårdsguttene klaget over at de ble heftet med «alle dessa onga», men Nils Haagenrud svarte bare: «Le onga bære aka!»

Badeplasser ble satt i stand; en slik var «Ælistøa», ei fin badestrand, og vegen hit var merket opp. Det ble også badet i sjøen like ved gården.

Hovedvegen gikk i 30-åra mellom husene på Garvik, og sommergjestene kom som regel med toget til Skarnes. Der ble de hentet av drosjesjåfør Olaf Tangen, men mange hadde også egne biler. Ennå synes jeg å høre Ågot Haagenrud møte opp ved vegen hver gang nye gjester kom til gårds, og ordene var alltid: «Ja, velkommen skal De være.» Og gjestene trivdes, og mange kom igjen år etter år.

Frokost ble servert fra klokka 8 til

Garvik en fin sommerdag i 30-åra.

klokka 10. Det vanket en forfriskning når gjestene kom fra badestranda eller fra en tur, senere var det tre-retters middag, kaffe og kaker, og aftens ved 8-tida.

Fru Ågot Haagenrud var den fødte administrator, og mange er det som senere kunne takke henne for det vi lærte i livet. Det betydde så mye for oss å bli betrodd de forskjellige gjøremål. I høysesongen arbeidet oftest 7-8 jenter her. Tre var vaskehjelper som også hjalp til med serveringen, tre var på kjøkkenet, ei var «spisesal-dame», og videre var det ekstrahjelp til klesvask, stryking og rulling. Ute var det to sveisere og gardsgutter, samt ekstra-arbeidere i alle onner. Alle disse hadde også full kost på gården, og når de sistnevnte skulle inn til måltidene, ringte den store matklokka fra stabburet.

Jeg vet det er mange som arbeidet på Garvik gård, også med skogsdrifta, men jeg vil nevne to navn: Håkon Østby og Amund Dammen. Disse to kom til Garvik som smågutter og arbeidet som gardsgutter hele sitt liv.

Husstellskolen i Mo lå den gang like ved der som ungdomsskolen ligger i dag. Det var en gave fra Westye-Ekeberg på Tannes, og mange jenter

som gikk her, havnet siden på Garvik. Husstellskolen brant i 1969 og ble ikke bygd opp igjen.

Mye kunne sikkert vært fortalt om pensjonatdriften og Garvik gård, men jeg har prøvd å få med det viktigste. For oss som arbeidet der, var det en trivelig arbeidsplass; mye å gjøre, men også mye moro. Jeg vil minnes Ågot Haagenrud med takk for alt vi fikk lære.

Det ble slutt med pensjonatdriften på Garvik midt under krigsåra. ❑

Denne brosjyren var god reklame for pensjonatet på Garvik!

Opplevelsescruise til fire land i tre verdensdeler

Underveis: Slaraffenliv på soldekk i den greske øyverden.

Ei gruppe på 12 nordodølinger deltok sommeren 1993 på et begivenhetsrikt cruise med det kypriotiske skipet Princesa Amorosa. De besøkte en rekke historiske steder på de greske øyer, i Egypt og Israel. Etter cruiset ventet ytterligere en ukes badeferie på Afrodites øy, Kypros. Nordodølingene var de heldige vinnere i Sand IFs sponsorlotteri, og de fikk oppleve to uker de sent vil glemme.

Cruise forbindes gjerne med store, luksuriøse skip og velbeslåtte pastellfargede amerikanere i Det Karibiske Hav. StarTour kan imidlertid tilby et noe annerledes cruise, med utgangspunkt Limassol på Kypros. Princesa Amorosa er et aldrende skip, men det er godt vedlikeholdt og nylig oppusset innvending. Det har plass til 327 passasjerer, de fleste fra Skandinavia, Hellas, Kypros og Israel. Besetningen var hyggelig, og det var ikke antydning til snobberi ombord. Cruiset var en liten fetekur; fem måltider hver dag var inkludert i prisen, fra frokost til nattmat!

Av Gunnar Nygård

Rhodos

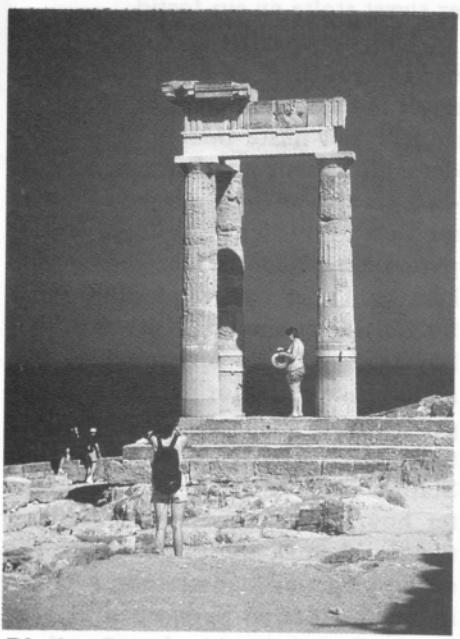
Første landkjenning var Rhodos, øya til solguden Helios. Rhodos er turistøya framfor noen i Hellas. Flot-

te hoteller preger Rhodos by og flere steder langs den solrike kysten.

Lindos er et av de vakreste stedene i hele Middelhavet. På en klippe høyt over landsbyen ligger Akropolis. Først gjennom trange gater, senere på en bratt og smal sti, vandret vi opp til restene av Athenes tempel. Utsikten var utrolig og vel verdt de mange svettedråpene vi la igjen på turen opp. Langs stien har landsbyens kvinner sitt husflidsmarked; duker og tepper er lagt utover berget og tilbys turistene.

Patmos og Mykonos

Tidlig neste morgen nådde vi Patmos, som er en av de minste bebodde øyene i Hellas. Med sine 2800 innbyggere og ennå lite påvirket av masseturisme, er øya en fredens plett på jorda. Utflukten gikk til Johannesklosteret i Khora, beliggende på øyas høyeste topp.

Rhodos: Restene av Athene-tempelet ved Lindos.

Johannes-klosteret ble påbegynt i 1088, og gjennom århundrene er det samlet store skatter innenfor murene. Av de store klenodiene er et juvelbesatt kors gitt av Katharina den Store av Russland, og noen blader av Markus-evangeliene, skrevet med gull- og sølvblekk på 500-tallet.

Apostelen Johannes bodde i eksil på Patmos i årene 95 til 97. I en hule fikk han sin åpenbaring, og rundt hulen er det bygget et lite kapell. En fordypning i fjellet viser hvor han etter tradisjonen skal ha hvilt hodet....

På ettermiddagen nådde vi Mykonos. Vi ble satt i land i småbåter og fikk noen timer på egenhånd i byen med det samme navnet som øya. Gatene er trange, husene er hvitkalkede med treverk i sterke blå og grønne farger som etter tradisjonen skal holde onde makter borte. Store bougainvillea-planter med sine fiolette blomster strekker seg mot den dypblå himmelen.

Santorini og Kreta

Det var en merkelig opplevelse å stå på dekket da skipet sakte gled inn mot vulkanøya Santorini. Små byer klamret seg fast øverst på de loddrette klippene. Vi ankret opp inne i selve vulkankrateret med byen Thira hengede rett over oss. Det var to alternativer for bestigning: enten taubane eller pr. esel på en sti som var hugget inn i fjellet.

Santorini var opprinnelig en tilnærmet rund vulkanøy. Men omkring år 1450 før vår tidsregning eksplo-

derte vulkanen med katastrofale følger for både øya og all sivilisasjon i det indre Middelhav. Store flodbølger skyllet over omliggende øyer, blant dem Kreta, hvor den minoiske kulturen ble lagt i ruiner. Aske og lava spredte seg over store områder, og det meste av Santorini forsvant i havet.

Noen forskere mener at Santorini er identisk med Atlantis, som etter sigende skal ha sunket i havet. Vulkanen på Santorini er fortsatt aktiv, og det siste utbruddet fant sted i 1956.

Rett sør for Santorini dukket en flokk lekne delfiner opp ved skutesida og holdt et aldri så lite «show». Snart så vi Kreta i horisonten, og på ettermiddagen besøkte vi det store minioske palasset Knossos. Her regjerte kong Minos, sønn av Zevs, og her drepte Thesevs oksen inne i labyrinten.

Palasset, eller rettere sagt byen, var imponerende. Hus i flere etasjer, et sinnrikt vann- og avløpssystem ble bygget mens våre forfedre i norden fremdeles bodde i huler. Kunstverk og bruksgjenstander som er funnet vitner om en svært høyt utviklet sivilisasjon, som ble lagt øde etter vulkaneksplosjonen på Santorini.

Faraoenes Egypt

Det er langt fra Kreta til Egypt, og etter en avslappende dag til sjøs ankom vi en ny verdensel: Afrika. En hel konvoi av busser med spente passasjerer satte kursen mot Kairo, med bevæpnet militærpoliti både foran og bak. Etter de siste månedenes terrorist-aksjoner, blant annet mot utenlandske turister, tar myndighetene ingen sjanser. Turen gikk langs Suezkanalen, og vi skimtet overbyggene av store skip tilsynelatende midt ute på «bondelandet». Nærmere Kairo passerte vi utallige militærforlegninger, og landskapet ble mer ørkenaktig.

Kairo er en av verdens største byer. Ingen vet riktig hvor mange som bor der, men det antydes at befolkningen nå er i ferd med å passere 18 millioner. Biltrafikken er svært tett, men takket være politieksorten kom vi greit fram til Det Egyptiske Museet, som inneholder utallige skatter fra faraoenes storhetstider. Bare Tutankamons grav inneholdt mer enn 2000 gjenstander, blant annet en kiste laget av 110 kilo rent gull. Det er vanskelig å finne ord som kan beskrive disse skattene, og det er ikke rart at egypterne er svært stolte av sin fortid.

Deretter passerte vi Nilen og kjørte inn i Giza. Etter en lunsj i det fasjonable hotellet Mena House, var pyramidene det neste målet. Uten tvil - dette ble reisens høydepunkt. Vi sto i - 40 graders varme - ansikt til ansikt med ett av verdens sju underverker: pyramidene Kheops, Khefren og Mykerinos. De er bygget på 2000-tallet før vår tidsregning, og Kheops er den høyeste med sine opprinnelige 147 meter. Like nedenfor pyramidene ligger Sfinxen, som forestiller ansiktet til faraoen Khefren med en løves kropp. Statuen er 22 meter lang og fem meter høy. Noen benyttet anledningen til å ri på kamel, mens de som ikke var særlig plaget av klaustrofobi, avla det indre av Khefren-pyramiden et kort besøk. Overalt krydde det av små og store, og svært pågående selgere som

fallbød sine postkort og andre suvenirer.

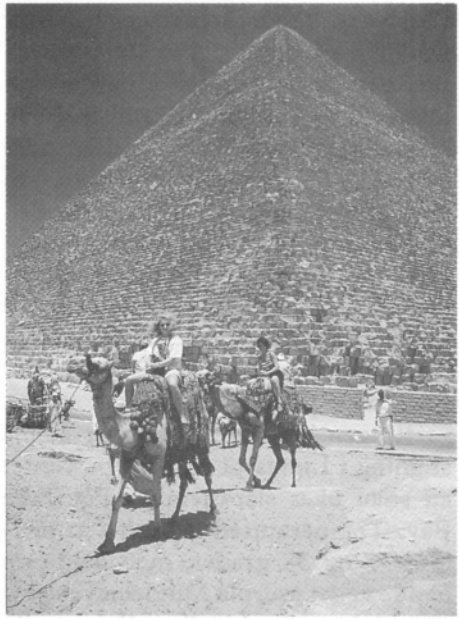
Etter et kort shoppingbesøk i en basar og en forretning som produserte og dekorerte papyrus på gammelt vis, satte bussene kursen mot Port Said. Etter den rene spissrotgangen mellom påtrengende selgere langs den flytende landgangen, forlot vi Afrika -- med sterke og rike inntrykk som det vil ta lang tid å fordøye.

Bibelhistorie

Siste anløpssted på cruiset var Ashdod i Israel. Dagen ble brukt til omvisning i Jerusalem og Bethelem. Jerusalem, som legendariske kong David gjorde til hovedstad for israelittene, er en hellig by for både muslimer, kristne og jøder. Byens store landemerke er Klippemoskeen med sin skinnende, gullbelagte kuppel. Byen er gjentatte ganger angrepet, ødelagt og gjenoppbygget, og den bærer sterkt preg av utallige kriger og konflikter.

Vi fulgte fotsporene til mannen fra Nazareth til Via Dolorosa og Golgata, som ligger innenfor de gamle bymurene. Både selve Golgata og graven er overbygget av kirker, og det var en lang kø av svettende turister inn til de aller helligste stedene. De som søkte en stille stund med meditasjon og bønn, ble stadig avbrutt av stressede guider som messet sitt budskap på all verdens språk. Over de historiske smugene henger reklamevimpler for Coca Cola, og suvenirselgere er også her en vesentlig del av bybildet.

I Betlehem rådet tilsvarende kaos rundt stedet der man mener Jesus ble født. Vi fant ingen stall, men en metallstjerne i gulvet markerer selve fød-

Kairo: Turister rider på kamel foran Kheops-pyramiden.

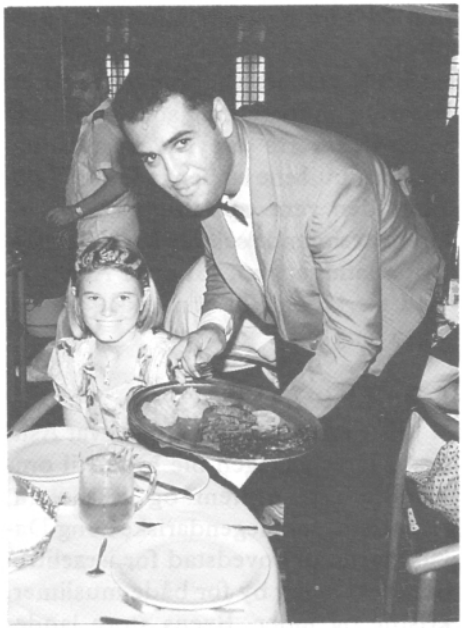
Jerusalem: En harpespillende etterkommer av kong David.

selsstedet. Tre trosretninger har hver sin kirke på dette stedet: den armenske, den gresk ortodoske og den katolske. Tilsvarende feires hver av de kristne høytider til tre forskjellige tidspunkter på året i Betlehem. Julepynten i gatene henger oppe året rundt.

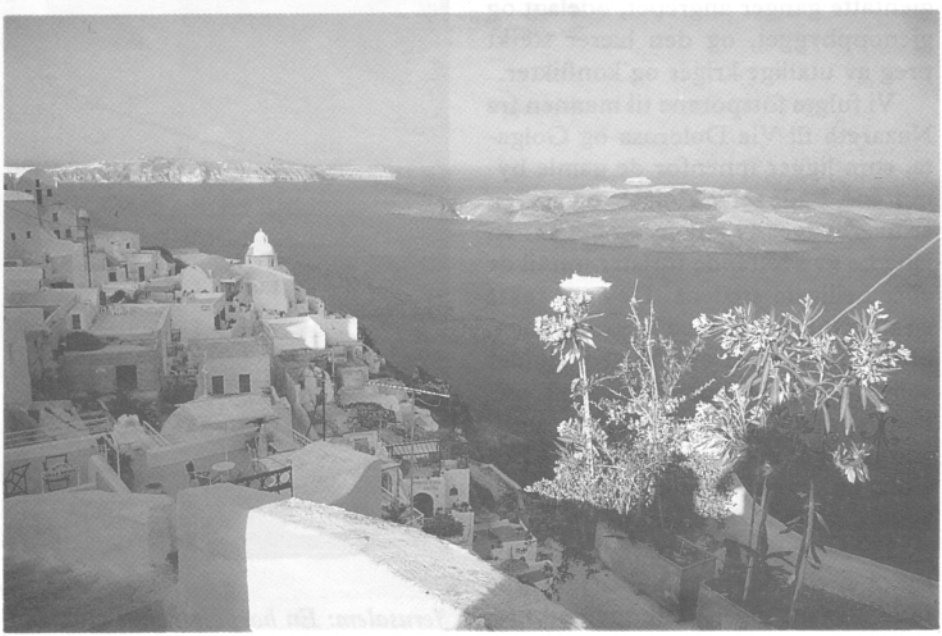
For dem som har sin barnetro intakt, må kontrastene mellom bibelhistoriens naive billedverden og dagens harde virklighet være et tankekors....

Badeuke på Kypros

Ringen ble sluttet, og etter ilandstigning i Limassol på Kypros ventet en snau ukes slaraffenliv i Fig Tree Bay. Temperaturen lå stort sett mellom 35 og 38 grader, men heldigvis hadde vi det asurblå Middelhavet bare et steinkast fra hotellet. Det gjorde godt å få noen rolige dager etter det begivenhetsrike cruiset. ❑

God mat: Fem retters middag hver dag ombord på Princesa Amorosa.

Santorini: Vulkanøy med særegen natur og bebyggelse.

Hopprenn i Kolstadbakken i 1910

Først vil jeg fortelle litt om miljøet på denne tiden. Hopp- og langrenn var den eneste form for idrett som ble drevet i Mo før første verdenskrig. Antrekket var jakke og langbukser. De fineste hadde «puttis» som nok ikke var særlig heldig for blodsirkulasjonen under langrenn. Skiene var som oftest hjemmelaget av bjørk,rogn,furu eller grantennar. Hadde en råd,kunne en bestille bjørkeski hos Hønningstad på Hedemarken til 7 kroner paret. Oskar Dalen hadde selv laget seg «tennaski» med minst 10 centimeter sprett som ga god sats på hoppet.

Det var ingen målbevisst langrennstrening. Fraspark og tyngdefordeling var ukjente begreper. Samme ski ble brukt til langrenn og hopp, og det ble smurt med tørr parafin, sort skomakervoks eller stearinlys. Mor lånte oss strykejernet til skipreparering. Enkelte gikk langrenn med stav. På denne tiden var skiaktiviteten i Mo stor, ikke minst takket være noen få ildsjeler.

Forstmester Elster Jensen på Tannes ga skiløperne fra Knapper fri for å delta i utenbygds konkurranser, betalte reisepenger og satte opp premier. Da Søren Magnesholen kom hjem etter seier i et større langrenn på Skarnes, fikk han en Krag-Jørgensen rifle av forstmesteren. Daværende sersjant Marius Midtsund hadde interessen for idrett med seg fra Underoffisersskolen og gjorde en helhjertet innsats.

Min far ville at vi fire gutter skulle drive alle former for idrett. Han bygget et 12 meter høyt stillas på Åbakken ved Dammen mot to sekker kunstgjødning pr. år. Erling Bråten satte utfor med en gang det var blanke isen på stillas og unnarenn, uten å falle. Ingen av oss andre turde gjøre dette mesterstykket etter ham. Far reiste til Kristiania og kjøpte fire par hickory-ski med Huitfeldts bindinger med strammer, og Huitfeldts «Instruktion i Skiløbning». Han kjøpte to par boksehansker og lærte oss «The nobel Art of Self Defence». Han hadde lært boksing i den amerikanske marine 17-18 år gammel. Han satte opp en galge med ringer, trapes og klatretau, og han kjøpte manualer. Men så forlangte han også at vi skulle trene, særlig hopptrening.

Vi hadde to skibakker, Kolstadbakken og Nordgårdsbakken i Knapper. De ble administrert av henholdsvis Andreas Kolstad og Hans Knapper. Begge var blant de beste hopperne i bygda. Andreas hadde «opptrekk» i svevet (kraftig bøyning av knærne). Bakkerekordene var 17 og 19 meter.

Far lånte oss hest, kusk og høysekk for heldags trening i bakkene. Mor sendte med oss matpakke, og vi var alltid velkomne til Anne Kolstad og Marte Nordgård når vi skulle ha en spisepause eller varme oss. Vi måtte selv preparere bakkene.

Hopprennet i Kolstadbakken var

Av Kolbjørn Spilhaug

planlagt i god tid i forveien. Det ble bygget fartsstillas, og far reiste til Kristiania for å kjøpe ekte sølvpremier hos gullsmed A. Frisch. Hornmusikken fra Sand skulle underholde. Hoppet var to meter høyt og ble drapert i fronten med det store flagget fra Kolstad.

Lørdag før den store dagen skysset far oss til bakken for at vi skulle ta den siste hopptreningen. Andreas Kolstad strevde med å lage det store hoppet og frakte snø på stillaset. Vi måtte hjelpe Andreas med å få bakken i stand, og skar og bar snøklumper til hopp og stillas. Vi ble ikke ferdige før far og tante kom for å hente oss i skumringen. Da far fikk høre at det ikke var blitt et eneste hopp på grunn av arbeidet, var han ikke blid. Han sa at vi ikke fikk fri for å arbeide i bakken, men for å trene. Far forlangte at jeg i hvert fall skulle gjøre ett hopp før konkurransen. Tante Ågot, far og flere andre ventet på hoppet. Jeg satte utfor. Det var kram snø i tilløpet, men på hoppet var det skaresnø. Følgen var at da jeg kom på hoppet, fløy skiene sin kos, mens kroppen ble hengende etter, og jeg endte på ryggen 15 meter nede i unnarennet. Det var således mørke utsikter for morgendagen for mitt vedkommende. Far var lite blid. Stemningen var dyster, og det ble ikke vekslet ett ord på hjemturen.

Søndagen opprant med strålende sol, og bakken var omkranset av et fulltallig publikum. Hornmusikken var også på plass. Forstmesteren, Midtsund og en fra Sør-Odal var dommere og ble utstyrt med hver sin protokoll. Hopplengdene var avgjørende. Fra Sør-Odal deltok Holmenkoll-løperen Einar Omberg og Torkel (?) Årstad.

Andreas Kolstad åpnet rennet med et flott hopp med ekstra stort opptrekk og svingte med flagrende bukser elegant rundt vedskålen på Kolstad. Det hendte at enkelte løpere ikke stoppet før de kom inn i skålen. Sletten var lang og isete, men lå heldigvis nedenfor fallgrensen. Det var fem klasser, og for at jeg ikke skulle konkurrere med bror Agnar, bestemte far at jeg skulle starte i klassen over min alder (15-18 år).

Konkurransen var knivskarp og stemningen på topp. Av resultatene husker jeg følgende: Andreas Omberg vant klassen over 18 år, Hans Knapper ble nummer to og Andreas Kolstad nummer tre. Omberg hadde flotte, grønne «puttis». I klassen 15-18 år fikk Per Eier førstepremie og jeg annenpremie (syltetøyskje). I klassen 10-15 år vant Agnar foran Guttorm Rogstad. Nils Haagenrud ble en av de beste i klasse 7-10 år.

Tante Ågot og guvernante Ril Schwenke gikk rundt og samlet inn penger til Damernes Premie, en spiseskje i sølv for lengste stående hopp. Alle klasser kunne delta, og konkurransen ble særdeles hård og spenningen til å ta og føle på. Jeg seiret med 16,5 meter og slo Omberg med en halvmeter. Det var første og siste gang jeg vant over en Holmenkoll-løper.

Premieutdelingen foregikk på Eiersalen med hornmusikk og dans. Premiene ble etterpå sendt til gullsmeden for inngravering.Far var ikke lite stolt da vi utpå kvelden kjørte hjem med fire premier, en kjøretur som var atskillig hyggeligere enn den dystre hjemturen lørdag kveld. ❑

Landhandleriets historie

Brovold Landhandleri startet butikkdriften 10 okt.1901. Starten var i møllerstua til Monthei Haug, det var boligen til mølleren i Monsstua. For tomt med «påstående huse» ble det betalt kr. 2000. Firmaet startet som et interimselskap, - oppbygningsselskap, det var det også i mange år fremover.

De undertegnende interessenter var: gårdbruker Monthei Haug, Monsstua gård, gårdbruker Peder Trøften, Nesstua Trøften, gårdbruker Knut Haug, Galterud, bankkasserer Marius Haug, Nordre Odalens Sparebank og handelsbetjent Erik Ellingsrud, Ludvig Olsen Landhandleri.

Huset

Møllerstua viste seg å være alt for liten til butikkdrift, derfor ble det inngått kontrakt med byggmester K.G. Christoffersen om på- og ombygging i februar 1902. Byggherren holdt alle materialer, og arbeidet var ferdig i september 1902. Nå ble det varelager, andreetasje til bolig for bestyrer og inngang med veranda mot veien.

I 1909 ble det bygget jernbod og pakkhustram, og samme år fikk gården elektrisk lys fra Monthei Haugs lysverk. I 1921 ble det bygget stort uthus i to etasjer som fikk navnet Blekkhuset, som det også heter idag. I ene enden mot veien ble det innredet to rom til betjening. I første etasje var det stort lager til kraftfor og kunstgjødsel.

I 1972 ble butikklokalet fullstendig ominnredet til selvbetjening. Butikken ble utvidet vestover, der det var lager før. Her kom egen avdeling for jernvarer, malervarer og gaveartikler, stort kjølerom og nytt kontor kom også der. Bruvoll postkontor hadde sitt kontor her helt til 1959, da ble det flyttet til Trøftmoen.

Bestyrere

Erik Ellingsrud var den første bestyrer, han sluttet i stillingen i 1906. Så overtok Einar Heer, som var her til 1909. Etterpå kom Hans Krogsrud og han var bestyrer helt fram til sin død i 1960. Førstebetjent Kolbjørn Kjølstad var da bestyrer til forretningen ble solgt. Kjølstad fortsatte med den nye eier en tid og var i det hele betjent pa Brovold i 39 år, og han var da den siste bestyrer i firmaet.

Brødrene Olav og Johannes Bjørgan kjøpte landhandleriet 15 august 1960. Johannes Bjørgan ble utløst av firmaet i januar 1981. Ekteparet Anna og Olav Bjørgan var etter den tid eneeiere. Bjørgan solgte firmaet 3. april 1991.

Vask og renhold

Betjeningen i gamle dager var mest menn, det kom vel kanskje av at det var mye karsarbeide, det var kraftfor, kunstgjødsel og dynamitt (i eget rom på lageret). Det var mel i sekker, det var tønner og kasser. Dette var et typisk mannssamfunn, vask og støvtør-

Av Anna Bjørgan

ring var ikke det første en tenkte på. God vask var det en dag uka, og det var det hushjelpen som gjorde. Men julevasken var grundig, og da var det stor jobb for alle. Dette er fortalt av en gammel hushjelp.

Etter stengetid lille juleaften satte alle mann i gang, hushjelper, venninner og betjenter, da drev de på bortimot halve natta. De skurte i hver en krok; trapper, kjeller, hyller og gulv. Og til slutt var alle oppe i leiligheten hos bestyrer Hans Krogsrud og fru Laura til servering. Det var smak på julematen, sylte og lefse, kaker og kaffe.

Vareplassering

Det var lite varer inne i selve butikken, men på lageret var det av alle slag. Kjølerommet var i kjelleren, og der var ost, melk, fløte, gjær og pultost. Det ble mye flyging i trapper. All ost skulle naturligvis deles opp, og kunden ville gjerne se på ostestykket sitt, derfor ble det en folkevandring i kjellertrappa, men det gikk fint, alle hadde tid, ingen biler var igang ute på plassen, det var bare hesten som koste seg med høyposen ved hesterampen.

Den lange disken i butikken hadde skuffer til alle verdens ting; svisker, gryn, raffinade, melis, kandissukker og mange ting til. Alle ting måtte veies, pakkes og settes på plass. Det store lageret var et eventyr av alle mulige varesorter. Store kasser med sålelær, og tynnere lær til reimer og redskaper til hest og fjøs, sælepinner, deler til separatorer, og alt for skomakere. Store poser med bekatråd, trenubber, trelester, syler og kniver. Fra krigens dager hele sekker med ubrent kaffe. Hestesko i alle nummer, spiker, skruer og beslag. I dag vil vel dette hete et museum, men for 40-50 år siden var det

Brovold Landhandleri ca. 1920.

meste av dette daglige bruksting.

Medisin og tipping

Etter krigen kom Norsk Tipping. Det var en fin ting å ha, sikker fortjeneste og sikker handel. Skarnes apotek satte ut fire medisinskap i Nord-Odal. Brovold hadde ett, og det var god handel, men også plikt og ansvar. Fra 1959 var butikken brevhus, tok imot verdipost og sendte post, og ca. 20 husstander hadde sin post i poser på kontoret som ble utdelt når kundene kom. Det var stor avlastning for postbudet.

Varetelling

Som alle vet har alltid varetelling vært 2. januar, den kaldeste tiden på året. Svært mange varer var på lageret, og det var en iskald jobb å telle. Alle telte med votter, frakker og skinnluer. Knapper og skruer ble tatt med inn i butikken. Alle var oppe i leiligheten til mat. Smørbrød og varm sjokolade på formiddagen, full middag kl. 14, og til slutt kaffe og julekaker etter stengetid. Det kunne være 8-10 til bords. Denne tradisjonen varte til 1991. Så kom alle varelister til summering, et utrolig kjedelig arbeid.

Blekkhuset

Blekkhuset, eller Bøndenes hus som hushjelpene kalte det, er 18 m. langt, så der er det god plass til mye. I bryggerhuset var det bakerovn, og der ble det bakt godt brød flere dager i uka, brød som ble solgt i butikken. Tora Rønning bakte i mange år, så tok Dagny Kjølstad over og bakte til lenge etter krigens slutt. De satte deigen om kvelden og bakte tidlig om morgenen. Under krigen ble det kokt sukker, det gjorde Hans Føsker. Der var også rom for høner og griser. Griser var det

Brovold Landhandleri 1990.

helt til 1970. Leiligheten var i mange år utleid til folk i bygda som behøvde husrom. De siste årene, fram til høsten 1993, var Blekkhuset et moderne senter for husflid; butikken til Anne Solberg, «Hobbykroken». Det er fint at nytt og gammelt kan møtes på en positiv måte. Like bort for Blekkhuset har det i alle år gått en stor åpen renne. Vannet fra den går ut i turbin til et gammelt lysverk til naboen. Renna er attfylt i dag. På denne vannrenna var det vaskeplass for flere naboer, og der samlet koner og hushjelper seg med klesvasken. Det var et samlingssted, med mye hygge og prat. En kan vel kalle det for «Kvinnene ved vannposten». Det var den gang folk hadde tid å snakke sammen. Da brukte de trillebår eller vannseler å frakte klærne med.

Liten og stor

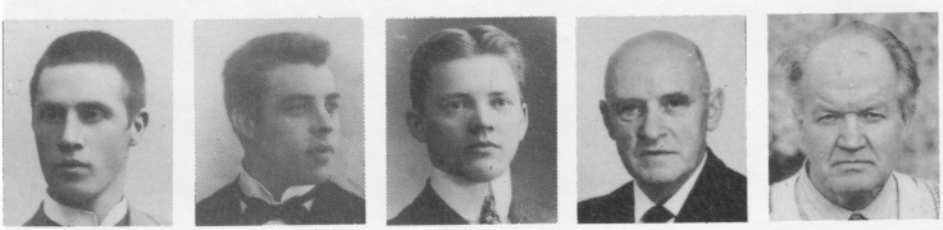
Naturen i Nord-Odal er rolig med åser og flate jorder, men det var noe som var høyt oppe og langt nede, og det var rangsforskjellen. For 30-40 år siden skiftet kroppstemperaturen ganske fort når det gjaldt skogsarbeider og bonde. Det var noen komplekser ute og gikk der. Litt rart er dette, her er det ikke store gårder, da må vi lenger avsted. Men Odalen lå lenge i dvale, alle hadde nok med sitt, det var få som kom og få som reiste. Sigurd Hoel forteller oss om dette, det var langt fra Hamar til Sand og fra Oslo til Mo.

Det sosiale liv

Langbenken, eller «jugarbenken» var på plass, også spyttebakken, men den kom tidlig bort. Karene pratet, og dagen ble til kveld, men butikken var lenge oppe. Da var det et åpent samfunn, det vi savner i dag. Brødkassa stod på framsida av disken, og da måtte den som satt der reise seg når noen skulle ha brød. Så var det den uheldige betjenten som glemte sirupspannet og sirupen var over hele kjellergulvet. Eller veslegutten som kom borti primdunken og satt der med hele baken i spannet. Hele taket var fullt av varer som hang; bøtter, spann, siler og lamper. Var kunden riktig lang, datt det ned nokså mye, det kunne være kritisk mange ganger.

Lokal kulturhistorie

Alt dette er snart historie. Dette er ikke kjent stoff for de unge, og må derfor skrives ned, det må bli kjent. Alt som ikke blir skrevet, blir borte. Brovold er vel en av de siste gamle butikker bygda har. Stoffet kan virke hverdagslig for den som har opplevd det, men vi som husker blir i mindretall om noen år. ❑

De fem bestyrerne ved Brovold Landhandleri: f.v. Erik Ellingsrud, Einar Heer, Hans Krogsrud, Kolbjørn Kjølstad og Olav Bjørgan.

Allsidige aktiviteter i Fjellknappen 4H

4H-bevegelsen er i dag en svært utbredt organisasjon som finnes i flere land; i USA, i de fleste europeiske land og i Afrika. Til Norge kom 4H-organisasjonen på 1930-tallet. Tanken bak 4H er at det skal være et tilbud for barn og ungdom fra 10 til 18 år, som uavhengig av interesser skal komme sammen og mest mulig ved egen hjelp holde klubbarbeidet oppe. Man kan altså ikke vente seg å få alt «servert med teskje» i 4H.

Selve 4H-løftet lyder som følger: «Vi lover å arbeide mot det mål å bli en ungdom med: Klart Hode, Varmt Hjerte, Flinke Hender og God Helse». De fire h-ene i Hode, Hjerte, Hender og Helse utgjør 4H.

4H-klubben i Nord-Odal, Fjellknappen 4H, ble stiftet i 1977. Navnet kommer angivelig av at hovedtyngden av medlemmene i 1977 var fra Fjell og Knapper. Fjellknappen holdt lenge til i Mo kommunehus, siden hadde vi klubblokaler i drengestua på Garvik, inntil vi for et par år siden flyttet til kjelleren på Mo-Senteret, hvor medlemsmøtene holdes i dag. Fjellknappen 4H disponerer også Nysetra på Tannes skog.

Hvert år ved juletider må medlemmene velge seg en oppgave de skal arbeide med det kommende året. Disse oppgavene varierer i alt fra strikking og matlaging, forskjellige dyr, og til mopedkjøring. Man må altså ikke kun ha interesser innen landbruk for å være med i 4H, slik mange tror.

Etter hvert år i 4H får man et merke, alt etter hvor langt man har kommet i «gradene». Kravet til dette er at oppgaven man har arbeidet med gjennom året blir godkjent av rådgiver (en voksen leder), og at man har minst 50% oppmøte ved arrangementene. Utdelingen av merkene skjer på den årlige høstfesten, hvor alle medlemmene lager utstilling ut fra den oppgaven de har hatt.

Høydepunktet i året er utvilsomt leir. I 4H er det tre slags leirer; fylkesleirer, landsleirer og nordiske leirer. Leirene foregår sommerstid, og Fjellknappen 4H har vært medarrangør av leir to ganger. Første gang var i 1984, andre gang i 1991. Begge gangene ble det vellykket, selv om været i '84 var betraktelig bedre enn i '91. På denne måten har 4H-arbeidet også blitt litt bedre kjent blant allmenheten her i sør-fylket. Det trekker utvilsomt en del oppmerksomhet når 600-700 unge slår opp telt på idrettsplassen ved Nord-Odal ungdomsskole.

På leir er deltakerne med på forskjellige aktiviteter, f.eks. neverfletting, svømming eller baking, for å nevne en brøkdel av mulighetene. Ellers må det sies at det soves svært lite på 4H-leir, selv om de yngste må være i seng senest kl. 23.00!

Et prosjekt som Fjellknappen 4H

Av Knut Ola Storbråten

har høstet mye oppmerksomhet for, er rydding og merking av seterveger. Arbeidet startet ved at ei gruppe 4H-ere ønsket å ha dette arbeidsfeltet som 4H-oppgave. Dette ble imidlertid godkjent av 4H-styret i fylket, og dermed startet arbeidet, som var både morsomt, slitsomt og lærerikt. De forskjellige skogeierne ble kontaktet for å gi sin velsignelse til arbeidet, merkepinner ble malt og øksene slipt. Selve arbeidet med å finne vegene gikk relativt greit, med unntak av de vegene som uheldigvis gikk over store hogstflater. Her måtte vi improvisere litt. Gamle, råtne klopper og bruer over myrer, verker og bekker måtte også lages nye, og dette tok en del tid. Vi laget også skilter som viser hvor vegene starter, og til hvilken seter de går.

Vi fikk ryddet tre veger dette året. Det er vegen til Korbølsetra, Rudsetra og Skålbergseter-vegen via Bakkesetra. For at folk skal bli flinke til å bruke vegene, arrangerer vi årlig setervegmarsjer, der deltakerantallet er ca. 25, og kapasiteten langt større. Derfor: bli med på neste setervegmarsj! (Plakat blir hengt opp på sentrale steder)

Som tidligere nevnt er meningen bak 4H at medlemmene selv skal «lage» klubben. Dette viser seg også i det arbeidet vi legger ned, selv om vi selvfølgelig må ha foreldrenes velvilje for at klubben skal kunne eksistere. Vårt motto er: «Å lære ved å gjøre det!». Bli med i 4H; kontakt klubbrådgiver Rolf Nyborg i Knapper. ❑

Fra setervegmarsjen til Skålbergsetra våren 1992.

FN-tjeneste i det tidligere Jugoslavia

Arne Kristiansen, født og oppvokst på Løkken i Austvatn, har sammen med 30 andre norske polititjenestemenn tilbrakt et år i FN-tjeneste i det tidligere Jugoslavia. Kristiansen har arbeidet i politiet siden 1978, mesteparten av tiden ved narkotikaseksjonen ved Oslo Politikammer. I dag er han ansatt i Interpolavdelingen i Kriminalpolitisentralen. Her forteller han selv om sine opplevelser i det krigsherjede Jugoslavia.

Opprinnelig var det meningen at Sarajevo skulle være vårt reisemål. Dette ble senere omgjort til Zagreb, men ved avreise fikk vi vite at første stoppested var Beograd. Transporten ble besørget av et Herkules-fly fra forsvaret, og flyturen gikk uten problemer. På flyplassen i Beograd ble vi tatt hånd om at FNs representanter og møtte kolleger fra Sverige, Danmark og Argentina.

Mens vi var i Beograd, fikk vi tid til å besøke flere museer, blant annet krigsmuseet. Jugoslavene har ikke glemt 2. verdenskrig, og spesielt ikke hva det norske folket gjorde for å hjelpe krigsfanger fra Jugoslavia. Det å nevne byen Narvik. gjorde at alle lyste opp, og de hadde bare positivt å si om oss nordmenn. Livet i Beograd virket tilsynelatende normalt, men det var lange køer ved bensinstasjonene. I dag er situasjonen atskillig verre. På grunn av FNs boikott er det nå stor mangel på en rekke forbruksvarer.

Etter tre dager i Beograd gikk turen til byen Knin, som skulle være hovedkvarteret i vår sektor. For å komme dit, måtte vi reise gjennom Bosnia. Turen gikk med buss fra den nasjonale jugoslaviske armeen, og vi ble eskortert av serbisk politi. Turen tok to dager, og her fikk vi det første møtet med krigen. Bruer var sprengt, og en rekke hus var jevnet med jorda. Det var stor militær aktivitet, og mange sjekkpunkter som måtte passeres.

Dette var mitt første møte med Jugoslavia, og de som har vært der, er sikkert enig om at det er et utrolig vakkert land. Landskapet, flora og fauna er i visse deler av landet ganske likt det vi finner i vårt land. Videre har de en utrolig vakker kyst med middelhavsklima som er besøkt av mange nordmenn. Det er også fjellandskap, med sjøer og fossefall. På turen til Knin fikk vi oppleve motsetningenes land. Mange lever av jordbruk, og vi fikk se alt fra det mest moderne jordbruksmateriell til bruk av oksespann.

Etter knapt en uke i Knin, ble vi sendt videre til de landsbyene vi skulle være i de nærmeste månedene. Knin blir kalt «hovedstaden i Krajina». Krajina er det navnet som serberne bru-

Av Arne Kristiansen

ker på de områdene av Kroatia som de har kontroll over. Offisielt er hele området en del av Kroatia. FNs oppgave var å overvåke prosessen som skulle føre serbere og kroater sammen igjen, slik at de kunne leve sammen i ett land, nemlig Kroatia. Dette er skrevet i sikkerhetsrådets resolusjon (743) som var grunnlaget for FNs engasjement i området.

Jeg ble utplassert i en liten by som het Korenica. Denne landsbyen lå på ca. 800 meters høyde over havet. Nærmeste nabo var en utrolig vakker nasjonalpark som heter Plitvice. Titusener av turister besøkte før området om sommeren, men nå var strømmen av besøkende stoppet opp. På grunn av krigshandlingene var deler av området minelagt.

Ved ankomst til Korenica viste det seg at vi var blant de første til å bli plassert ut i dette området. Vi kom snart i kontakt med militære fra (tidligere) Tsjekkoslovakia og Nederland. Vi kom godt overens, og spesielt nederlenderne skulle vise seg å være gode å ha. De hadde nemlig satellitt-telefon, og det var den eneste måten å kommunisere med omverdenen på.

Mange hjemme i Norge var spente på hvordan vi hadde det. Dagbladet hadde et lite heldig oppslag, hvor journalisten skrev: «Norsk politi i hatets by». Journalisten skrev at vi reiste på livsfarlig oppdrag uten noen form for verne- og sikkerhetsutstyr. Det at vi reiste på et farlig oppdrag var nok riktig, men jeg tør påstå at vi hadde noe av det beste verneutstyr som kan

Arne Kristiansen (nr. to fra høyre i forreste rekke) sammen med politi-kolleger fra mange land.

skaffes. Slike artikler er uheldige, og «vår» mann i Justisdepartementet ble nedringt av fortvilede ektefeller og familiemedlemmer. Det var derfor godt å kunne ta en kort telefonsamtale hjem og si at alt var vel.

Etter å ha skaffet husrom, startet arbeidet med å opprette en politistasjon på stedet. Vi leide et helt hus, og alle fire nordmennene bodde sammen her. Medlemmene i den sivilie politistyrken måtte selv skaffe husrom, og vi måtte også skaffe og lage vår egen mat. Det skulle vise seg å bli noe problematisk. Grunnen til dette var at det var lite eller ingenting å kjøpe i butikkene. Dessuten var det til tider lite eller ingen strømtilførsel. Selv om det i disse delene av verden er vanlig å bruke gass til matlaging, hjalp dette lite, da det heller ikke var tilgang på gass.

Befolkningen var vant til god levestandard og hadde det meste. Husene var godt utstyrt med teknisk utstyr og lå ikke langt tilbake for hva vi var vant med. Dette hjelper lite, når en vesentlig ting som strøm en dag blir borte. Problemet var at også pumpesystemene ble drevet med strøm. Dermed var de også uten vann, og de måtte igjen ta i bruk gamle brønner. Forholdene som de levde, og fremdeles lever under, er slik menneskene levde ved århundreskiftet. I skrivende stund har de nå levd slik i tre år! Det er ikke rart at fortvilelsen og utålmodigheten vokser.

Etter noen uker var vi tilsammen atten polititjenestemenn fra fem forskjellige nasjoner ved politistasjonen i Korenica. Det var politimenn fra Kenya, Russland, Irland, Frankrike og Norge. Vi ble etter hvert som en stor familie og fungerte godt sammen.

Vår oppgave var å overvåke det sivile politiet på stedet. Vi skulle se til at de ikke brøt menneskerettighetene og at de behandlet alle folkegrupper likt. Denne landsbyen og sektoren for øvrig ble kontrollert av serberne. Vi måtte derfor kontrollere nøye at minoritetene i området; kroater, muslimer og andre etniske grupper, ikke led overlast.

Vi forsøkte fra første stund å etablere et godt samarbeid med det lokale politiet på stedet, og dette fungerte brukbart. Likevel kunne det ikke unngås at minoritetene av og til ble behandlet dårlig. Hvis dette ikke ble fulgt opp av det lokale politiet, rapporterte vi dette videre til vårt hovedkvarter. Vår tilstedeværelse gjorde nok at situasjonen ble bedre etter hvert.

For i det hele tatt å kunne fungere sammen med andre mennesker og videre kunne være problemløsere, er det av vesentlig betydning å kunne kommunisere med dem. Det var ikke enkelt i det landet vi hadde kommet til. Jeg vil anta at det i gjennomsnitt var én person av tusen som snakket andre språk enn serbokroatisk eller russisk. Vi hadde derfor litt av en oppgave med å skaffe tolker. Vi norske var heldige, da datteren i huset vi leide snakket bra engelsk. Hun ble brukt som tolk, men bare til husbruk, da hun bare var 12 år gammel. Det offisielle FN-språket er engelsk, og vi understreket at vi skulle snakke på dette språket når vi var sammen, selv om det vi snakket om ikke angikk de andre; dette for å unngå misforståelser og konflikter.

Vi fikk et meget nært forhold til lokalbefolkningen på stedet. Spesielt de som vi leide huset av. Vi satt ofte til langt på natt og snakket om krigen og hvordan det hadde vært før. Jeg har inntrykk av at et fåtall ville denne krigen.

En serber vi kom i kontakt med, fortalte om sitt første møte med det militære, da han var 17 år gammel. Han ble spurt om han var serber eller kroat. Gutten visste ikke dette, og måtte reise hjem til sine foreldre for å spørre. De har levd sammen i årtier som ett folk, og i dagliglivet har etnisk opprinnelse betydd lite eller ingenting for størstedelen av befolkningen. Derfor var det ikke av betydning å vite om en var serber eller kroat. Jeg synes dette illustrerer godt hvor vanvittig denne konflikten egentlig er. Mitt inntrykk er at den vanlige mann og kvinne egentlig ville fortsette å leve slik de har gjort i årtier, men de ble tvunget til å delta i krigen.

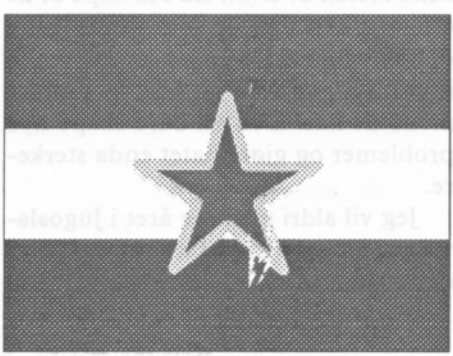
De som opplevde den andre verdenskrig i Norge kjenner til hvor viktig det er å ha propaganda-apparatet i orden. Selv om vi hadde problemer med språket, kunne vi uten vanskeligheter skjønne at det meste av sendetiden ble brukt til propaganda, både i kroatisk og serbisk fjernsyn. Vi kom etter hvert tett inn på mange av de lokale, og mange opplyste at de hadde sluttet å se på TV. De var lei av å se og høre om krigen hver dag, og de var lei av alle usannhetene som ble framlagt.

Selv opplevde jeg det samme. Jeg og en kollega fra Irland var med på utveksling av falne fra en side til den andre. Disse hadde falt i forbindelse med slag, og de var bare delvis begravet. Vi var med på hele prosessen fra de ble gravd opp av jorda, identifisert, merket, lagt i kister og brakt til de pårørende på den andre siden av frontlinja. Dette arbeidet gikk smertefritt og var et utmerket samarbeid mellom de serberne og kroatene som deltok i arbeidet. Etter et par dager ble dette referert av en TV-stasjon. De opplyste at den ene gruppa hadde fått dårlig behandling, og at soldater hadde urinert på de døde kroppene. Dette var bare løgn, men et ledd i «propaganda-krigen». Noen ønsker at konflikten skal gå videre og må derfor bygge opp under det hatet som har oppstått og også gjøre hatet enda sterkere.

De første seks månedene arbeidet jeg som nevnt på serbisk-kontrollert område. Det blir ofte sagt serbisk-okkupert område, men dette mener jeg er noe misvisende. De serberne som bor i dette området har alltid bodd her. I dag bor det imidlertid få eller ingen kroater i disse områdene. Selv om dette sikkert er kjent fra media, må det understrekes hvor store ødeleggelser det er i disse områdene. En del ble ødelagt under selve krigen, men de største ødeleggelsene har ikke oppstått i forbindelse med direkte krigshandlinger. Jeg er ikke redd for å påstå at dette har vært et eldorado for det jeg kaller forbrytere. Jeg presiserer at det etter min mening blir brukt nøyaktig samme metoder både på kroatisk og serbisk side. Etter min mening har ingen av partene vært bedre eller dårligere enn de andre her. Jeg snakker nå om det som blir benevnt som etnisk utrenskning. Dette blir ofte

brukt i forbindelse med konflikten i Bosnia, men de samme metoder ble brukt og blir fortsatt brukt i krigen mellom kroater og serbere i Kroatia. Det som skjer er at den eller de familiene som er uønsket i området først får en eller flere advarsler. De blir truet til å flytte, og hvis de ikke flytter frivillig, blir de drevet vekk med våpenmakt. Av og til blir medlemmer av familien drept. Vi fikk avverget slike «utrenskninger» ved flere anledninger. Når husene blir fraflyttet, blir de plyndret og alt av verdi blir fjernet. Deretter blir husene sprengt og påtent. Alle spor blir slettet, og det skal se ut som om alt er brent inne og ødelagt i forbindelse med at de ble sprengt.

Hvis en reiser rundt i Kroatia, både på serbisk- og kroatisk-kontrollert område, vil en finne landsbyer som før krigen var bebodd av tusenvis av mennesker. I dag er det ikke et eneste menneske igjen i disse landsbyene. De ligger der som spøkelsesbyer, og det vil ta tiår å bygge dem opp igjen, hvis det noen gang vil skje. Dette vil bli synlige minnesmerker etter den utrolig tragiske krigen. Da vi reiste gjennom byene, snakket vi ofte sammen om hvordan lansbyboerne ville føle, når de en gang i fremtiden vil få anledning til å komme tilbake for å bosette seg, eller kanskje bare komme på besøk. De vil se hva som har skjedd med det de selv har bygget opp gjennom et langt liv og som har gått i arv fra deres forfedre. Hva med hatet og fortvilelsen? Vil de noen gang kunne klare å tilgi de som har utført disse kriminelle handlingene?

Det nye kroatiske flagget.

De siste seks månedene bodde jeg i landbyen Daruvar og arbeidet ved en politistasjon som FN hadde opprettet i landsbyen Pakrac. Dette området ligger ca. 150 km. øst for Zagreb, og bare en halvtimes kjøretur fra grensen mot Ungarn. Pakrac ble nesten helt ødelagt under krigen og var delt i en sebrisk-kontrollert og en kroatisk-kontrollert del. Da FN kom til stedet, bodde det knapt mennesker i byen, men i dag er byen i ferd med å reise seg igjen, og menneskene flytter tilbake.

FN satte her i gang et visitasjonsprosjekt som var helt unikt. Midt på frontlinja fikk folk fra begge sider anledning til å komme og besøke hverandre. Dette var under streng kontroll av FN. Her møtte familiemedlemmer, venner og kjente hverandre for første gang siden krigen brøt ut. Mange hadde ikke sett eller hørt fra hverandre på mange måneder og noen inntil ett år. Det ble mange gripende scener som man sent vil glemme.

På grunn av dårlig helse hadde særlig gamle mennesker vanskelig for å delta ved disse visitasjonene. Vi foretok derfor en god del transporter av personer som ville besøke familie og

andre på den andre siden av frontlinja.

Etter hvert ble det også gitt mulighet til å besøke de landsbyene som befolkningen hadde flyktet fra i forbindelse med krigen. Dette skjedde i regi av FN og under streng FN-kontroll. Beboerne ble transportert på FN-kjøretøyer og var hele tiden under beskyttelse av FN-personell. Det ble mange sterke opplevelser, da de kom for å se til det som en gang hadde vært deres hjem. De fleste hadde på forhånd blitt informert om at ødeleggelsene var store.

Reaksjonene uteble likevel ikke ved synet av det som var igjen. Ofte var mer enn 95% av husene fullstendig ødelagt, og de resterende manglet både tak og vegger. Likevel, de fleste ville flytte tilbake en gang i fremtiden, når konflikten en gang vil tillate det. Dette var første steg på veien mot det mål som ligger noe fram i tida, nemlig en gjenforening av folkegruppene. Jeg kan ikke se noen annen mulighet enn at de flytter og bor sammen som før krigen. Noen etnisk deling av folkegruppene i Kroatia er etter min mening svært vanskelig, eller umulig.

Arbeidet i Kroatia ga meg svært meget, og jeg fikk mange venner både på kroatisk og serbisk side. En stor del av arbeidet vi foretok oss var rent humanitært. Jeg har sjelden eller aldri opplevd mennesker som har satt så stor pris på det arbeidet en har utført.

Jeg må nevne en episode, hvor en kvinne på 85 år hadde bedt oss om hjelp. Hennes mann hadde kort tid før krigsutbruddet reist på besøk til venner og familie. Disse bodde i en serbisk landsby, og i forbindelse med krigen ble dette en del av det serbisk-kontrollerte området. Dette resulterte i at han ble fullstendig avskåret fra resten av familien og kona som bodde på kroatisk-kontrollert område. Vi transporterte mannen tilbake til kona, og jeg har ikke opplevd maken til gjensynsglede. De hadde ikke sett hverandre på ett år og hadde begge vært i uvisse om den andre levde eller var død. Dette var et eksempel på at kjærligheten i noen ekteskap aldri dør....

Arbeidet i FN har gitt meg svært mye. Dette å arbeide tett sammen med mennesker fra hele verden er utrolig spennende og lærerikt. Du blir medlem av en stor familie, hvor alle kjenner alle og tar seg av hverandre. Jeg tror aldri en opplever slikt fellesskap som en finner i FN-organisasjonen noen andre steder.

Det er farlig å spå om framtida. Likevel, en må ha troen på at det finnes en løsning på problemene i det tidligere Jugoslavia. Uansett vil det ta tid før forholdene normaliseres. Det er et enormt hat som har vokst fram i forbindelse med denne krigen. Barna som vokser opp under disse forholdene vil nok ta med seg disse inntrykkene resten av livet. La oss håpe at de en gang kan tilgi de som satte i gang dette «ragnarok» og igjen leve sammen i fred. Krigen vil aldri løse de problemene de har. Den vil bare skape nye problemer og gjøre hatet enda sterkere.

Jeg vil aldri glemme året i Jugoslavia, og en del av hjertet mitt er igjen i dette landet. ❑

– Å tale er sølv, men å tie er gull

Aagot Dalen døde sommeren 1993, vel 90 år gammel. Ikke lenge før hun døde, lot hun seg intervjue av Anna Bjørgan. Intervjuet publiseres med samtykke fra Aagots familie.

Aagot var i hele sitt yrkesaktive liv i Televerkets tjeneste, fra 1924 da hun sammen med Karen Lie hadde ansvaret for telefonsentralen i Sand, som den gang holdt til i tredje etasje i Sand gamle kommunehus. De første årene var telefonnettet privat og het Nordre Odalens Telefonselskap. Senere ble det overtatt av Televerket, som ble Aagots arbeidsgiver i 44 år.

Aagot opplevde store omskiftninger i tiden, og hun var midt oppe i utviklingen gjennom et langt liv. Hun var aktiv også på andre områder, blant annet i sanitetsforeningen, der hun var æresmedlem i mange år. Hun var en klartenkt og korrekt dame. Hun har prøvd enkle forhold og sett hva som skjer med mennesker når tidene blir gode, og når kroppsslitet ikke behøves mer.

Aagot kjente livet på godt og vondt, og hun beholdt det ekte, hederlige og sannferdige.

Ikke lenge før hun døde, fortalte hun dette:

«Arbeidet mitt gjorde at jeg ble kjent med nesten alle bygda, og jeg kjenner ennå mange på stemmen. Jeg har møtt mange mennesker, men såvidt jeg vet har jeg ingen uvenner.

Jeg vokste opp i et trygt og godt barndomshjem i Nesset. Vi var sju søsken. Jeg var den yngste og den eneste som lever nå. En av søskenflokken, Karl, utvandret til Amerika og er gravlagt i Minneapolis. Vi levde sunt, med god og næringsrik mat. Den gang var det itte påsåmat!

Far hadde kuper i sjøen, det var gode poteter, god gardskost, kålstappe og knoker. Mor var voksen da hun giftet seg, og vi jenter lærte å spinne og veve. Vi gikk på syskole og husholdningsskole i det gamle kommunehuset med Inger Trøften som lærer. Så litt lærte vi før i tiden også.

Juledagen kjørte vi med hest fra Nesset til Sand kirke, og annendagen til Mo kirke. Vi hadde stor slekt, både her i Sand og i Mo. Når vi skulle til Skarnes, rodde vi over sjøen til Seim, og gikk derfra til Skarnes.

Etter hvert overtok staten halvparten av det private telefonselskapet, senere det hele. Overtidsbetalingen for å ekspedere en samtale utenom telefontiden var 10 øre. Da vi bygde oss nytt hus i 1942, ble sentralen flyttet dit. Jeg ble da stasjonsholder. Før hang telefonledningene i stolper. Det hendte da av og til at det ble slyng på ledningene. Telefonreparatørene måtte da gå langs linjen mellom Skarnes og Sand og slå ledningene fra hverandre med

Av Anna Bjørgan

Aagot Dalen arbeidet i hele sitt yrkesaktive liv ved telefonsentralen på Sand.

fløterhaker. Siden ble ledningene lagt i jordkabel.

Etter at staten tok over telefonen, hadde vi hele regnskapet, som vi hver måned sendte til hovedkontoret på Jessheim. Vi møtte opp på bussen og sto og ventet i all slags vær for å få sendt det avgårde i rett tid. Så var det å passe på alle samtaler, notere perioder, klokkeslett, dato og det hele. Vi ekspederte en god del samtaler til utlandet, til skip i sjøen, og alle slags telegrammer. Jeg husker fremdeles de fleste av de gamle telefon-numrene.»

En gang under krigen hadde jeg vakt i åtte dager i ett sett. En dag kom en mann som ville at jeg skulle melde meg inn i NS, da svarte jeg NEI. Da sa han at han måtte ta radioen min. Ja, værsågod, svarte jeg.

Nattvaktene kunne være travle. Det var spørsmål etter lege, jordmor, brannvakt. Så var det tømmerfløtingen og tømmerfløterne. Alle hadde vi fin kon-

takt med, det var så mange kjekke og fine folk.

Doktor Ansteensen var en mann alle kjente og alle snakket om. Han var streng, men likevel snill. Om nettene var det samtaler til ham. Folk var ofte fortvilet, men doktoren sa aldri nei. Først måtte han alltid ha svar på hva det gjaldt, og når han hadde fått det, svarte han bare med to ord: Jeg kommer! Det var mange avsides plasser, og i mørke natta hadde han lykt på sleden.»

Det var nødvendig at telefondamene var pålagt streng taushetsplikt. Aagot var nøye med å overholde den, derfor valgte hun selv overskriften på dette intervjuet: Å tale er sølv, men å tie er gull!

Aagot ble tildelt Kongens fortjenstemedalje i sølv. Hun var hos Kong Olav og takket. Hun var ikke nervøs, tvertimot, det var en fin opplevelse. Kongen var en blid og god mann. «Vi er like gamle vi,» sa kongen. Aagot spurte om hun skulle snakke bokmål eller morsmålet sitt. Da svarte kongen at han ønsket hun skulle snakke sitt eget morsmål. Aagot var glad i medaljen og bar den alltid på seg 17. mai; det mente hun var riktig.

Aagot kunne fortelle mye fra gamle dager på Sand. Hun gikk på Sagstua skole og hadde mange fine minner derfra. Gamlehjemmet ble bygget i 1912, og da var det ikke så mange flere hus på den kanten. Sand sentrum ble et fremmed og nytt sted for en dame på 90 år. Det er blitt mange innflyttere, den gamle, ekte odalsdialekten blir borte, vennene blir borte, det blir tomme plasser, men mange minner.

Aagot sa det slik: «Det er livets gang en gang å dø, så kommer dommen. Vi må følge utviklingen, vi kan ikke gå tilbake, vi kan ikke stå att, vi må være med. Jeg ønsker at alle skal ha det bra, at alle skal leve videre og ha sine egne liv.»

90-årsdagen var en stor dag med masse blomster, gaver og hilsninger. Hun kjente hele bygda, og det varmet at gamle venner og arbeidskolleger husket henne.

Aagot sluttet samtalen vår slik: «Je har opplevd mie. Alle kan itte jæra bære det en sjøl vil støtt, en må tenkje på are. De je er mest gla før, er at je har vettet i behøll.»

Ja, at Aagot hadde vettet i behold og tankene klare, var en lett sak å finne ut. Det er alltid en rik opplevelse å møte mennesker som har så mye verdifullt i seg! ❑

På harajakt i Finnmark

- En naturpornografisk beretning fra subarktiske strøk -

På enkelte øyer i Finnmarks ytterste skjærgård ble det i sin tid satt ut hare. Siden disse øyene mangler både rev og andre rovdyr, er slike utsettinger vanligvis mer enn vellykkete. Bestanden begynner øyeblikkelig en eksplosiv vekst og etter bare få år er resultatet gitt: På de ytterste utposter ut mot Nordishavet aurer det med tusenvis av harer som øyensynlig lever av grå-stein og folks dårlige omdømme. Stort annet finnes det ikke å brødfø seg på her ute. For lokalbefolkningen betyr harehordene utelukkende ergrelser og fortred og ansees sjelden som noe potensielt jaktbytte. «Nei, harekjøtt? Takke mæ tell ei skikkelig seimølja!» Derfor driver ikke lokalbefolkningen harejakt.

Som villsøring hadde jeg et helt annet syn på både harejakt og harekjøtt. Når vi ovenikjøpet kunne hjelpe lokalbefolkningen med å bekjempe denne pest og plage, tok jeg hver høst velvillig på meg oppgaven med å redusere harabestanden i egnen. Denne beretning handler om en av våre mange jaktsafarier til den yttereste nøgne ø som jeg ikke vil nevne navnet på. Den vil jeg ha for meg sjøl!

Jeg rustet meg altså til årets harejakt sammen med min enbårne sønn, som den gang var femten, samt to andre jaktkompiser. Som forsterkning av jaktlaget oppnevnte vi vorsteherhunden «Silva». Ettersom hennes egenskaper mer var et resultat av naturlige tilbøyligheter enn av opptuktelse, regnet vi med at dyret kanskje kunne gjøre en viss nytte for seg. En fredags ettermiddag i oktober møttes så jaktlaget på kaia for å la seg frakte ut i øygarden med en hurtigbåt av typen «Westamaran».

En hurtigbåt av denne typen er utvilsom et framskritt for samferdselen, men representerer en trussel mot passasjerenes liv og helse i ruskevær. (Og vi fikk ruskevær!). For både konstruktør og fartøysjef hadde glemt at uansett sin moderne konstruksjon, utrustning og sin minst like moderne toppfart (anslagsvis 30 knop), er en slik båt fortsatt underlagt de mest banale og gammelmodige fysiske lover.

Jeg nevner som eksempel treghetsloven og tyngdeloven. I høg sjø og toppfart (og toppfart kreves om ruta skal holdes) legger båten ut fra hver bølgetopp i vannrett stilling helt i samsvar med treghetsloven. Men tyngdeloven krever jo sitt etter hvert og tvinger farttøyet inn i et loddrett fall på flere meter før det atter tar en brutal kontakt med vassflata. Dette krever jernhelse. Etter et vektløst svev oppunder taket, ramler vi ned i stolene våre mer eller mindre i ørske, og griper tak etter det første og beste (som i mitt tilfelle var puppen til ei ganske kraftig fiskerkone som slingret i nabosetet). Dette kjøret kan en bare holde ut om en med fast grep om armlenet reiser seg i stolen og er armsterk nok til å

Av Hans Haagenrud

dempe trøkken ved hver landing. Særlig ille ble det da vi rundet ytterste nes og storhavet sto rett på. Folk skreik og trygla om nåde og forståelse og forbannet både skipperen og fylkesrederiet. Først da innså skipperen at det var nødvendig med en drastisk fartsreduksjon om passasjerene skulle overleve overfarten. Det hjalp litt, men fortsatt mente flertallet at skipperen overdrev sin lojalitet til rutetabellen. Lykkelige var vi derfor først da vi rundet moloen og la til kai ved vårt endepunkt. Var det noen som klaget på Frognertrikken?

Vi hadde for anledningen ordna oss husvære i et nedlagt, gammalt fjøs i en bortgjemt dal på andre siden av øya. I mørke, nord-aust kuling og snøsklett la vi fortrøstningsfullt i vei. Jeg mintes noen strofer av «Ondt ofte lider en fiskermand..», men fant likevel mer trøst og vedkvegelse i «Kong Christian sto ved høien Mast i Røg og Damp». Vi vandret og sklei og ramla og datt og påkalte overjordiske og underjordiske makter i heller uvennelige ordelag. Og timen gikk og vel så det før vi sto ved døra ved vårt nattkvarter.

Under slike omstendigheter setter en pris på jamvel det usleste krypinn, og fjøset framsto som det usleste av alle usle. Riktignok inneholdt det slik innredning som kreves av et fjøs, herunder båser, binger, krybber, «till» og gammal kumøkk, men for øvrig begrenset bekvemmelighetene seg til et vaklevorent bord og mjølkekrakk. Ovnen var fraværende og det var det største savn. En medbrakte primus monner ikke stort når nordausten piper gjennom vindu og vegger. Gisne vegger, blaute sokker og tørr, gammal kumøkk til tross, stemningen steig ettersom angen av nykokt kaffe blandet seg eimen av gamalt fjøs og ram 60 % sprit. «Livet er no det likaste lell» påsto Per Sivle, og vi var så enige med ham.

Alt ved morgenkaffen oppdaget jeg det. Webjørn, denne fordømte forræder og trønder, var bevæpnet med finkalibret rifle med kikkertsikte! Med dette drapsvåpen var han i stand til plukke harer på 150 meters hold og henvise oss andre hagleskyttere til å bære fangsten.

Om ikke delinkventen hadde bragt med seg primusen, burde han vært diskvalifisert fra jaktlagt for usportslig opptreden såvel overfor oss som overfor det edle vilt. Webjørn hyklet etter beste evne og besverget at han både skulle bære sin fangst sjøl og vise god jegerånd osv., osv. Under tvil ble han tatt til nåde igjen.

Og dagen rinner med sol, frost og maks-vær. Her skal harepus få smake varmt bly! Men før vi andre hadde myst fra oss mot den skarpe morgensola og «Silva» hadde strukket seg, smalt det. Webjørn hadde de første hareliv på samvittigheten. Her fikk vi erfare hva en finkalibret rifle kunne utrette i hendene på en råbarket rovjeger! Tenke seg til, her ble de stakkars harepusene intetanende sendt over til de evige jaktmarker før de er ferdig med morgentoalettet. Makan til råskinn!

Nå vel, etter dette første sjokket roet gemyttene seg såpass at også vi andre kunne konsentrere oss om byttedyrene. Og det var ingen enkel sak i dette terrenget. For her har naturkreftene i tidas løp påført øya en masse

steinur som er velegnete gjemmesteder for hare med nervøst sinnelag. Stille snek, klatret, kløyv og krøp vi i ura og støkte harer som med berettiget mistro til vårt nærvær, forsøkte å rømme åstedet. Her var det marked for raske skudd og mange bom.

Og vi var ikke aleine om å beruses av jaktgleden. Også «Silva» hadde dagen sin. Riktignok var hun i tvil om strategien - skulle hun ta stand eller jage? Resulatet blir en entusuastisk blanding av alt hun hadde lært. Først gikk hun i stand, deretter avanserte hun, men i det harepus «tok ut», sang losen i fjell og fjære, stein og ur. Losen varte aldri lenge. Oftest skaut vi haren alt i «uttaket», hvorfor behovet for en lang og slitsom los var eliminert. Slik opptreden er sjølsagt dødssynd for en skikkelig harejeger. Han krever at losen skal gå i minst i to runder eller 20 minutter. Men både «Silva» og jeg var mer opptatt av fangstresulatet enn i jegeræren og ga blanke blaffen i slike jakttradisjoner. Dessuten var «Silva en strihåret vorsteherhund og ingen heseblesende schweitserstøver.

Og fangstresultatet skal ingen klage på. Etter hvert ble sekkene både tunge og blodige, og ut på ettermiddagen bega vi oss hjem til stall og krybbe for å nyte kveldens festmåltid. Hare sto på menyen, og den ble tilberedt over en prustende primus og garnert med sopp og andre herligheter samt boksemjølk og geitost til sausen. Det hele ble servert med to poteter pr. mann og skylt ned med en skvett rødvin i trekoppen. Kan noe menneske bedre ha det? Etter denne festmiddag strakk vi oss i hver vår bås med hodet lent mot krybba og med beina strukket i tilla. Stille nøt vi piperøyk og kaffekarsk som varmet legeme og sjel. Herrejemini for et liv vi lever!

I det ytre ble neste jaktdag en gjentagelse av den første. Blant jegere er sjølsagt en slik påstand det skjære tøv. Ingen jaktdag og ingen jaktsituasjon er lik den forrige. Var så tilfelle, ville jamvel den mest innbitte jeger gå trøtt. Men vi gikk ikke trøtt, i hvert fall ikke av jakta. Men børa begynte etter hvert å bli tyngende, og ut på kvelden da mørket satte en effektiv stopper for henrettelsene, begynte vi på tilbaketuren. Harene bar vi i striesekker som tynget godt over nakken. Stavrende med verkende skuldre og skjelvende knær bragte vi fangsten til kaia.

Her var stedets befolkning møtt fram til båtavgang. Hva ville vel de si til at vi tømte øya for vilt?

«Nå, så dokker er kanskje jægera?»

Hm, ja, vi måtte varsomt erkjenne vår brøde.

«Blei det nokka?»

Blodige striesekker ble vurdert med raske blikk. Hva fanden innbilte folk seg? At vi hadde partert og fordelt en heller dryg svigermor på fem seks striesekker her på kaia?

«Ja, dokker skal bærre skjyt dæm, for vi har no så meir enn nok utav dæm her!»

Han mente utvilsomt hare og ikke svigermødre. Og vi var lettet over at vår harejakt var godtatt, og at vi ikke ble sett på som inntrengere som tok maten ut av munnen på fattige fiskere.

«Ja, for vi, vi går no hælst på rypejakt vi, om her hadde vore nokka!» Se der fikk han den, viltforvalteren! ❑

Mer om fløting i Nord-Odal

Liv Breiby Jensen fortsetter her sin artikkelserie om sjøfløtingen i Råsån og Storsjøen. Den første artikkelen sto i «Jul i Nord-Odal 1992».

Mye hadde hendt før tømmerstokkene kom så langt som ned i sjøen. Her er det snakk om Råsån, og mest sett fra det nørdre lagets side. Men det meste var likt for de to lagene. Nå skulle tømmeret videre utover på ferden mot Glomma. Men vent litt. Det er to historier om den ferden. Tømmeret måtte som regel ha hjelp, det måtte trekkes i riktig retning.

Den gamle trekkkraften sørget fløterne for selv, især ved hjelp av tillta,- eller flakatillta. Det var ordet de fleste fløterne i Mo brukte, og det ble sagt nedover mot Slåstad. Men tømring av tillt og sleping med den - det må bli en historie for seg selv.

I nyere tid var det motorbåter som trakk tømmerringene. Det var en stor lettelse. Motorbåtene førte også med seg den fordelen at fløterne ikke lenger var så sterkt avhengige av været som før.

Vær

For når tømmeret skulle av sted, var været av stor betydning, enten ringene skulle flyttes på den ene eller den andre måten. Fløterne snakket om *vær*,- og det var vinden de mente. Eller strømmen, draget, siget i vannet. Blåser det for mye? Får vi medvind? Motvind skulle de nødig ha, for da kunne det bli vanskelig, kanskje umulig, å komme av sted. *Motvær* skrev Ole Storbråten (Jul i N-O 1990). Han skrev også om sjøvær, - det hadde de når de hadde strømdraget med seg.

Det var ikke sjelden et fløterlag måtte ligge og vente på at trekken kom fra rette leia. Og rette leia, - det var fra nord- nesten bestandig. For vann, såvel som tømmer, skulle sørover.

Nå er det slik at en ikke bør se for nøye på kompasset når det er snakk om himmelretningene i ei bygd, og dette gjelder langt fra bare for Odalen. Det er jo så greit at veien inn i ei bygd, den går nordover, og veien ut av bygda,- ja den går da sørover. At øst og vest kan gripe forstyrrende inn i denne ordningen, det er noe annet.

Men det forekommer at oset ikke er i sydenden av en sjø, og da renner jo vannet så å si i gal retning.

Ottar Vangen i Mo sier at Juråa, den renner ikke ut i sørenden av Jursjøen (Skurv-sjøen), men langt oppe på vestsida. Så det var vanskelig om det blåste fra nord, eller fra vest, hvis de hadde tømmer sør i sjøen. Derimot var det best med vær fra vest eller sørvest når de skulle gjennom Hanorsundet med ei ringe, sier Arnold Breibyhaugen. Og var de kom-

Av Liv Breiby Jensen

Slik så det ut ved Sandsdammen ca. 1910. Låven på Prestegarden ses øverst til høyre.

met så langt som til Oppstadåa, og det var så uheldig at «åa gikk i nord»-de sier det slik der ute- ja da var det bare å vente til åa gikk rette leia att.

Det kunne bli lange timer eller døgn å vente. Men noen ganger var det likevel nok å gjøre. Lå ei ringe utsatt til, var det omtrent likegyldig hvilken retning vinden kom fra, hvis det blåste sterkt. Ei bomlenke kunne åpne seg, og da gjaldt det å komme dit fortest mulig. Stokker kunne også komme seg løs om bommen var hel, men vannet urolig. I slike tilfeller kom mye tømmer på vidvanke. Da ble det ikke lite ekstraarbeid for fløterne, så det gjaldt å passe på.

Arnold sier det slik: «Vi dreiv om natta, for vi måtte drive etter været. Det var ikke spørsmål om det, for hvis det var sinnavær om dagen , var det bare å legge seg ned og prøve å slappe av. Om natta var det på'n att. For da var det stille -som regel. Eller det bles litt norda da.»

Jo, VÆR måtte fløterne ha.

Store ringer

Det kom ofte mye tømmer som skulle ned i Råsån. Det var heller ikke bare odalstømmer det nørdre laget hadde å ta seg av. Det kom mengder fra Stange og Romedal den veien. Arnold syntes det ble ei temmelig stor ringe noen ganger. Men alltid måtte det ses etter at lensa eller bommen ikke ble for liten. De som mest hadde oppsyn med det i den tida han snakker om, var Hans Buvik, som egentlig het Breibyneset, og Torger Kirkenær

på Breiby. Det hendte at de måtte skjøte litt på bommen. Men de var forberedt. Det var i god tid laget rikelig med lenser.

For de skulle legge ut ny bom utenfor ågapet når ei drogo var kommet i vei sørover, så de måtte ha lager å ta av. Mye kan sies om bom eller lense, og om forandringer etter hvert. Det er en egen liten historie. Og egne historier er det en del av inne i den lokale fløterhistorien. Men de må vente hvis vi skal komme av sted med tømmeret.

Først må ringa gjøres ferdig: «Vi måtte snurpe ringa, som det heter. Det var å legge bommen rundt tømmeret, slik at ringa ble rund. Da løsnet vi først bomarmen på østsida, og fekk'n over og bort-til «Den store grana» neda Føsker. Der knæffte vi ihopes bommen,» sier Arnold.

Det kom motorbåt til de andre sjøene nede i bygda i 1914. Den kom ikke forbi Sandsfossen og opp i Råsån, så der gikk tillta som sagt lenge, til sist i 1930- åra. Da ble det motorbåt i Råsån, den vesle som ble kalt Dukken og Dokka. Liten som den var, kunne den ikke rå med en vaier på mer enn 500 m. Det var en sterk, liten jernbåt, og helt åpen. Ingen kahytt der. Det nørdre og det vestre laget brukte den.

Lenge var det Ottar Løkker som var motormann, senere ble det Einar Stenskjær. Og Hans Breibybråten var hjelpemann. Han satt bak ved vinsjen. Det var spoleapparat der, som gikk att og fram ettersom trossa gikk. Men så hendte det at den ikke virket, og derfor var Hans der, for å hjelpe litt til.

«Den båten gikk i Råsåa så lenge fleitinga vara der. Så ble den tatt ned i Sandssjøen og brukt attåt den store som dreiv der nede».

Fra hengekjiv til hengekjiv

Mellom Føskerlandet og Soløståa var det så langt at båten måtte ta ringa i fleire vendinger, fra hengekjiv til hengekjiv. De var plassert omtrent midt etter sjøen, langt fra land både fra øst og vest.

Den første var vest for Sakrisnabben (Flikkerudneset). Den andre var omtrent utenfor delet mellom Flikkerud og Dagfinrud. Så var det en ut for der det før het Teppa, eller kanskje heller utenfor Skiftstein' neda Dagfinrud. Navnet har den steinen fått fordi den var merke for hvor de skulle skifte med å ro i gamle dager, og ikke minst i fleitinga. Det siste festet var i Bråtåhella nedenfor Sandsbråten, -i Bråtåviken. Derfra var det ikke langt sørvestover til Kunabben i Soløstlanni. Der var det ei solid furu som ble brukt til lensefeste. Men i Bråtåhæ'æl,- der var det slått ned en jernbolt, og i den var det festet en kraftig jernring. Forresten var også hullene i hengekjivene forsterket med jern.Det trengtes, belastningen var stor. Det vestre laget hadde kortere vei til Soløståa, så det var nok med en hengekjiv der.Den var plassert ut for Kilåa, i retning mot Templet. Så gikk det rett på Bråtåhella, derfra til Kunabben.

Arnold sier at arbeidet foregikk slik: Forenden av båten ble festet til ringa. Så ble trossa rent ut og festet i nærmeste hengekjiv,- og de begynte å vinsje inn. Da seig båten baklengs, med ringa på slep, ut til kjiven. Før neste tur

ble trossa løsnet fra den kjiven og festet til neste.

Slik fortsatte det, fra hengekjiv til hengekjiv. Dette foregikk mest om natta, for da var sjøen som regel stille, og da kunne de la ringa ligge løs mens trossa ble bundet til neste kjiv. Men var det vind, måtte den festes i mellomtida.

Ved Kunabben ble ringa åpnet igjen: Ho vart knæfft-oppatt. For snart var de ved Sandsdammen, og ei ringe går ikke hel gjennom et damsluk.

Tømmeret fikk altså gå løst nedover Soløståa. Men det måtte passes. En mann eller to gikk opp og ned med fløterhakene, de grep inn når det trengtes. For å hindre tømmeret i å legge seg på land, var det lagt ut lenser på begge sider av åa. De lensene var laget av mindre godt sliptømmer, det var godt nok til den bruken. Det var gjerne Per Holthagen som hadde oppsyn der når det nørdre laget tappet gjennom Soløståa.

Han måtte blant annet følge nøye med i hvordan det stod til i Steinnsfleiten. Så det ut til å bli for mye tømmer der nede, måtte tilgangen stanses høyere opp. Ovenfor Veslefossen, rett mot Syverstua, lå det en vaier på bunnen av åa. Ved hjelp av et «spell» på den vestre bredden kunne den vaieren raskt spoles inn, - og så lå det fort bom over åa. Vaieren trakk den med seg.

Steinnsfleita en forsommerdag tidlig på 1950-tallet. Lensa er i ferd med å bli fylt med tømmer.

Sandsdammen, Steinnsfleita og Steinnslensa

Steinnsfleita er vannet mellom garden Stein og Sandsdammen, den dammen vi dessverre ikke kan se annet enn bedrøvelige rester av nå. Den hadde vært nyttig i århundrene bakover, men ble rasert da riksvei 24 ble lagt om. Sandsdammen tilhørte ikke Glommen Fellesfløtningsforening, men var i privat eie. Den tilhørte familien Linders Sandsfoss Bruk, som var kvern, frørenseri og sag, samt elektrisitetsverk i mange år. Det var også noe annet som skilte seg litt ut i Sandsdammen, i det minste fra mange andre dammer. Det gjaldt med-dørene. De skal ha vært litt annerledes.

Ei med-dør,om det nå er slik det skal skrives, er vanskelig å forklare for den som ikke selv har vært fleitar. Men den var iallfall den karmen som ei damluke satt i, som luka kunne gli opp og ned i. Det var seks luker i Sandsdammen. Det var tømmermengden i tappinga som bestemte hvor mange av dem som skulle åpnes for hver gang. Dessuten var det ei mindre luke nær damvengen på nordsida. Den luka angikk bare Sandsfoss Bruk. Fra den gikk det ei renne som ledet vannet mot turbinen.

Om Steinnsfleita og Steinnslensa forteller Arnold: «Vi hadde ei lense som vi kunne dra-over i den fleiten. Det var steift en stabbe neda Stein, og der satte vi fast lensa. Så drog vi 'a over og fest'a i den store bjørka som sto der på snei neda Prestgarn. Der hadde vi et grovt reip feste i lensa. Det måtte vi holde i når vi skulle ta'a bort att, - når vi skulle tappe. Da gikk vi over dammen og drog lensa med oss. Og festet den litt nedpå damvengen. For da gikk temmeret langsetter den og inn i damsluket. Og så måtte den bommen eller lensa brukes til å holde-att temmeret når vi skulle setta-att dammen, stenge den. Da samlet den opp til neste tapping.

Om det kom for mye ned i fleita, var det nesten uråd å tappe. Temmeret kom ikke ned på dammen som det skulle da, det begynte å gå rundt og rundt. Det er ei fæl bakøvju der. Og da kommer det på tvers og på alle leier, så det var vanskelig å lede det. Best er det at temmeret kommer i en jevn strøm.

Det var fire eller seks mann ta øss som var der på Sandsdamma. I det spetakle. Ja, jeg var itte med i så mange år akkurat der. Men da'n far slutte - han var fleitar her i sjøom i 51 år - og'n Einar Steinskjær og fleire ta de gamle, da sa'a basen, han Halfdan Malerud, at «nå får du bli med på Sandsdammen, Arnold».

Det kunne bli problemer der. Og mye temmer. Ja, et år jeg var med, hadde vi 54.000 m^3, og det vestre laget hadde nesten 20.000. Så det var mye som skulle gjennom den dammen.

Vatten

Og da var det vatten om å jæra. Vi brukte minst tre lukur hvis det var mye vatten. Det var samordning, slik at da døm fleitte i Høkksån hæll Trautån, da passe vi på å ta-opp dammen. Om vi hadde brukt bare Råsåvatten, da ville det fort bli for lite. Det var telefonkontakt nordover, og fleitarbasen kom og sa'a ifrå hånner vi kunne sætta-igang.

Men inspektør for fleitinga var det Anders P. Holth som var da jeg begynte, og i mange år. Og han var allvåli forsiktig med det med vattnet. Og slik var det seinere da H.F. Westby tok over. De bestemte håppass tappinga skulle skje tel hør tid. Det måtte passes så det var nok vatten på Sandsdamma, men itte alt for mye. Det var derfor det vestre og det nørdre laget aldri måtte tappe i einn gong. Da hadde det vørti alt for mye i Råsåa, og slik kunne det itte sløses med vatnet.

Ja, tappinga gikk med liv og leven. Og mange kom for å se på. Det sto folk på bru'n og alle stann. Fleire holdt god greie på tida, for det var et slags skuespill de ville oppleva».

Noen ord og uttrykk

DAM: Her menes selve demningen, - som dels samlet opp (holdt igjen) vann til tapping av tømmer, dels holdt vannet på plass (nå ja, stort sett) til det skulle brukes. Men vi sier jo også dam om forskjellige småvann.

DAMVENGEN. Den delen av demningen som var mellom midtpartiet med luker, og land.

Å TAPPE, eller TAPPING: Sies i fløterspråk om vann som slippes løs for å frakte tømmer, i ei å eller gjennom damluker.

TØMMER skrives det ofte her. Men temmer er dialektordet i Odalen, og langt videre.

FLEITAR, å fleite, fleiting skrives for det meste.

HENGEKJIV står det, for hengetyv lyder ille. Fløterne - fleitara - sa ofte bare kjiv.

LUKE: ei luku, lukua, fleir lukur, alle lukunn.

RINGE: ei ringe, ringa, fleir ringer, alle ringen.

VESLEFOSSEN kan ikke misforstås, det er ingen Vessel eller Wessel bak navnet. Men odølinger sier selvsagt Vesselfossen, med tykke østnorske s'er i vessel-.

DATIV: Noen stedsnavn står av og til i dativ: i Bråtåviken, i Soløstlanni, i Bråtåhæ'æl, på Sandsdamma, i Høkkså'n (el. Haugså'n). ❑

Tømmertapping i 1912, sett med danske øyne

Karen Kristensen var fra Vest-Jylland. Hun vokste opp mellom hede og hav. Tømmerdrift og fløting hørte ikke med til hennes barndomserfaringer. Noen og tyve år gammel hadde hun et sterkt ønske om å komme til Norge, men ikke som turist. Hun ville se landet innenfra, leve sammen med nordmenn. Gjennom kjente kom hun i kontakt med Mathea Trøften, som var lærerinne ved Sagstuen skole. Det ble til at Karen skulle være hushjelp hos henne sommerhalvåret 1912. I skolemiljøet ble hun også kjent med flere på hennes egen alder.

Mathea sørget for at Karen fikk se tapping gjennom fossen, og i Tangåa. Fordi Karen skrev dagbok, kan vi få vite litt om hvordan det virket på henne. Men hun trodde nok ikke stort på

en slags skrøne hun hørte om hva fløterne gjorde med støvlene sine.

Beretningen er stort sett oversatt, men noe av det danske er forsøkt bevart.

Ved Sandsdammen 1912

«Vi gikk undertiden derned om forårsaftenen når tømmeret gikk gjennem fossen. Der var et stigbord satt, som blev tatt vekk. Så blev de store tømmermasser, som lå og fløt i den øvre sjø, «fløtet» ned gjennem fossen og ut i Storsjøen. Det var en bro hvor vi kunne stå og se på det, vi kunne se de mektige granstammer tumle rundt som tendstikker i de veldige vannmasser, for å sejle videre ut i sjøen. Der blev de samlet i store drifter av tømmerfløterne, hver manns i sitt, før de skulle til «sagen», et savverk som lå nede ved Storsjøen. Noe blev fløtet helt til Skarnes, hvor Glommen løper forbi. Den er avløp også for Odalssjøene.

Tømmerfløterne løp langs bredden og passet på at stokkene ikke gikk fast eller fløt inn til land. De hadde lange staker med jernpigg på enden til å manøvrere tømmeret med, og bruke som springstav. De var øvede folk, de kunne hoppe rundt ute på tømmerstokkene som fløt, og falt de i vannet, kom de mest opp igjen. Man sa at når de kjøpte et par støvler, skar de bunnen ut av dem med det samme, for at vannet kunne løpe ut igjen!

Det var farlig når en stokk satte seg fast ute i elven, og de andre stokker hoper seg opp over den. Det kunne bli en mektig tømmerhaug som stadig vokste og til sist sperret elven. Det gjaldt da om å finne den ene stokk som holdt, og få den tvunget over så de kom i drift igjen. Men det var livsfarlig å gjøre det. Der skulle en rask og behendig mann til, da det ... (et ord mangler her) ned når det gikk løs.

Om aftenen og natten holdt disse folk vakt ved sjøen, hvor tømmeret «gikk» hele natten i forårstiden, da det var meget vann, og vinterens tømmer fra skogen kom. Så tendte de bål langs bredden, hvor de kokte kaffe og varmet seg. Vi så bluss ved bluss langs sjøen om kvelden.

Og fosseduren sovnet jeg inn til hver aften.» ❑

Dagny Hoel og Karen Kristensen ved Sandsdammen. Bildet er tatt i 1919.

Tusenkunstneren Per Ringvold

Per Ringvold (78) har i alle år arbeidet med tre i en eller annen form, først som tømmerhugger, seinere som bygningssnekker i Eidsvoll, Strømmen og Nord-Odal. Det er imidlertid gjennom diverse husflidsutstillinger de seinere åra at folk flest er blitt kjent med tusenkunstneren Per Ringvold.

Per har aldri gått i lære hos noen. Med unntak av enkelte korte kurs har han lært seg alle teknikkene sjøl.

I 1936 bygde han seg ei fele og siden har det gått slag i slag. I den første tida var det mest møbler han puslet med på fritida, slik som bokhyller, kommoder og stoler til eget bruk. Etterhvert er det nesten ikke den ting han ikke har tryllet fram. Ei tid arbeidet han spesielt mye med sveiping; totalt han har laget godt over 100 tiner, mange av dem på bestilling. Disse er spredt vidt omkring. Det finnes «Ringvold-tiner» i alle de nordiske land, og i Tyskland, Nederland, England og USA.

Sjeldne instrumenter

Musikkinstrumenter har det også blitt en del av. I tillegg til den fela han laget i 1936, består produksjonen av ganske sjeldne instrumenter, f.eks. kantele, langeleik, spansk fidle (et 3-strengers instrument som var en forløper til dagens fele), treskofele og norsk nøkkelharpe. Per synes sjøl at det artigste instrumentet han har laget er den ene langeleiken. Den er nemlig en kopi av en gammel langeleik som i sin tid ble funnet på Rovelstad her i Nord-Odal og som nå befinner seg på Norsk Folkemuseum. Dette er faktisk den eneste langeleiken som er funnet her i distriktet; den nærmeste ellers er funnet så langt unna som i Stor-Elvdal.

Hvordan lyden er i instrumentene? Per spiller ingen instrumenter sjøl, men andre har prøvd produksjonen for ham.

«Døm sier nå de' læter bra, døm som har greie på de'», sier han.

Flaskeskuter

Nå tar ikke Per imot bestillinger lenger, han vil bare jobbe med det som han til enhver tid synes er artigst. Nå er det modellbygging som tar det meste av tida. Flaskemodeller har sikkert mange hørt om og tenker automatisk på små modeller av seilskuter inne i tomflasker.

Pers flaskemodeller er av et helt annet slag; istedetfor seilskuter har han brukt kjente hverdags- redskaper. Både spark, garnvinne, skikjelke og slækageit har han fått lurt på plass inne i de små flaskene. At arbeidet krever tålmodighet er det liten tvil om.

Av Asgeir Østli

Per Ringvold med noen av sine kunstverk på Odalstunet.

Det tok f.eks. ikke mindre enn 8(!) timer å få sparkhåndtaket på plass.

«Mæn så blir je allvorlig førnegd da je blir færdig å da», smiler han.

En utrolig detaljert modell av et stampehus fra Budalen i Trøndelag har han også laget, men i det siste har alt dreid seg om båter. Først ute var en modell i skala 1:26 av D/S Odølingen og nå sist en modell (1:20) av den siste fløterbåten som gikk på Sandsjøen og som nå ligger på Bukkeneset. Fløterbåten var ganske enkel å lage modell av, sier Per, den kunne jeg bare reise ned på Bukkeneset og måle opp. Verre var det med Odølingen. Det finnes en del utgaver av tegninger til den, men ikke de endelige. Derfor ble det mye fram og tilbake med sammenligning av tegninger og bilder og ikke minst samtaler med Johan Holtet på Skarnes. Hans far, Theodor, var den siste eieren av Odølingen. Det gikk med like mange arbeidstimer til beregninger som til sjølve modellbygginga.

M/S Storsjø

Hva som nå står for tur til å bli modellert, har han ikke helt bestemt seg for enda.. Han har lyst til å ta fatt på M/S Storsjø, den andre passasjerbåten på Storsjøen, men den finnes det ingen tegninger av, så den blir kanskje enda vanskeligere enn Odølingen.

Bjørk er best

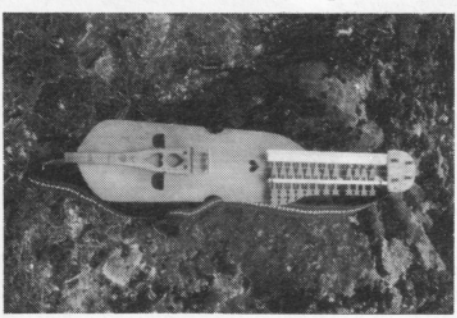
Alle Pers modeller er laget i bjørk. Bjørk er også det materialet han liker best å arbeide med, men han har prøvd i alt 28 forskjellige treslag, alle norske. Enkelte er riktignok plantede trær og busker, men alle vokser på eller ved Ringvold.

Utenom arbeid og hobby er Per Ringvold også en samfunnsengasjert person som ikke er redd for å si fra når han mener at ikke alt er som det skal være. Han var ei tid svært aktiv i Norsk Skog- og Landarbeiderforening og var bl.a. delegat på landsmøtet i 1948. Ellers har han også vært aktiv i lokalpolitikken som medlem i NKP. Idag er han ikke lenger partimedlem, men han bedyrer at han er like radikal som tidligere.

Jordnær kunst

Som den aktive kulturperson han er, har han engasjert seg lokalt til forsvar for det han kaller jordnær kunst og han er ganske irritert på den såkalte finkulturen som enkelte på død og liv skal prioritere framfor den kulturen som folk flest føler seg hjemme i.

Om dagens samfunnsdebatt vil han ikke si så mye. Det får andre ta seg av, mener Per, men han viser smilende fram ei vakkert dreid slips-spenne i tre og med «Nei til EF» inngravert. ❑

Ei nøkkelharpe er et av de instrumentene Per har laget.

Kornmagasinene i Odalen

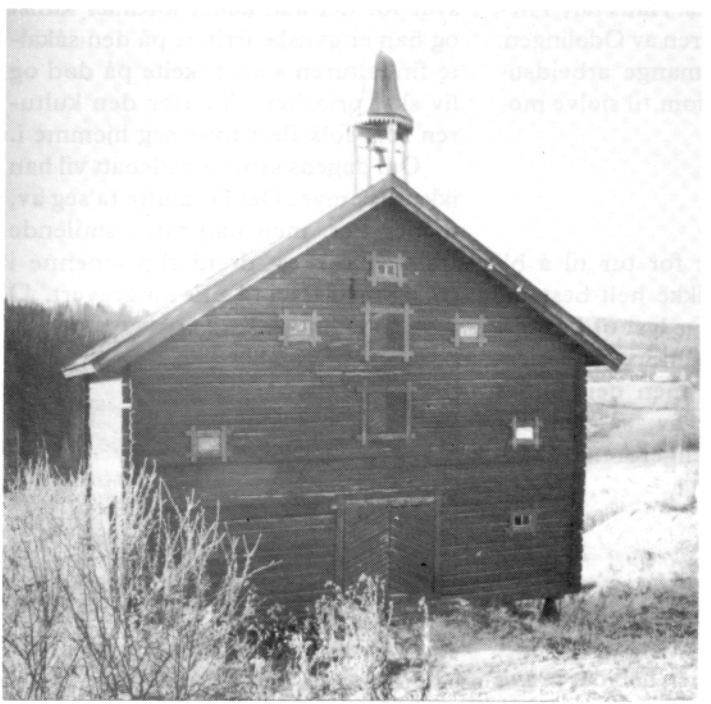
Prestesønnen Peder Holter hadde arvet store midler, og han eide dessuten store eiendommer. Han døde i 1786, og i sitt testamente satte han av 4000 daler til bygging av et kornmagasin i Odalen og til innkjøp av korn til et grunnfond.

Magasinet skulle først og fremst være til hjelp for fattige og sorterte derfor under fattigstellet i bygda. Det ble bygd ei stor kornbu ved Strøm, og magasinet kom etter hvert opp i 1200 tønner korn. I 1850 ble kornfondet delt mellom Odalsbygdene. Sør-Odal fikk 3/5 og Nord-Odal 2/5. Et nytt kornmagasin ble bygget på Sand, og det ble leid ei stor bu på Fjell for å dekke behovet i Mo.

Disse buene var nok til stor hjelp i vanskelige tider, men at de var i bruk helt fram til etter den første verdenskrig er det kanskje ingen som tror. Min far var kommunens tilsynsmann for kornbuene, og som guttunge var jeg ofte med ham og hjalp til med rydding og fylling av kornsekker. Ei kvittering jeg har tatt vare på er datert 2. september 1920 og viser at det er solgt hvete fra magasinbua på Fjell til fem navngitte personer i Mo.

Magasinbua på Strøm står nå på Odalstunet. Bua i Sand ble revet og solgt til Flikkerud, mens bua i Fjell fortsatt står på samme sted. ❑

Av Johan Holtet

Denne bua på Ner-Fjell var kornmagasin i Mo helt fram til 1920-tallet.

Minner fra «Måsåskula»

Den 15. juni 1861 ble det holdt et møte i almuestua like ved Mo kirke. Samtlige fremmøtte var enige om at de faste skolene burde inn under det felles skolevesen. Den alminnelige mening var at skolen ved Mo kirke burde oppføres på plassen Mosen under Østmoen, noe også eierne av Østmoen var enig i. Haugne Garvik ville gi skolejord, ca. ett tønneland som grenset inn til plassen. Finn Østmoen og Finn Sørensen var villige til å avstå plassen for en rimelig pris når den ble ledig i 1865. Skolen ble bygd og fikk navnet Garvik skole.

Bygget som ble oppført hadde to skolesaler i første etasje, en for småskolen som hadde lærerinne, og en for storskolen og «lærerelevene», som de kaltes. I andre etasje fantes sløydsal og leilighet for lærerinna. Det ble også bygd lærerbolig samme sted. Skolebygget lå der hvor ungdomsskolen og Garvik skole ligger i dag.

Jeg kan huske at både mine besteforeldre og foreldre kalte skolen for «Måsåskula», et navn som har holdt seg helt fram til i dag.

Hit kom frøken Marie Føsker som lærerinne. Jeg, som er en av hennes gamle elever, hørte aldri noen kalte henne noe annet enn «a'Maria i Måsåskulen». Hun ble ansatt her i år 1900, og virket som lærer helt til 1931. Etter henne vikarierte Solveig Løfsgaard ett år, før Jenny Thoner ble ansatt.

Hos Marie Føsker har mange mosokninger fått sin første lærdom. Selv begynte jeg på skolen i 1926. Første skoledagen var mor med. Vi ungene satte oss ved pultene, mens mødrene satt på benken bakerst i klasserommet og fulgte godt med i hvordan vi oppførte oss. Jentene hadde nye kjoler og stramme fletter, mens guttene stilte med glattkjemmet hår. For mange av oss var dette den første dagen «hemmafrå». Det var ingen barnehage på den tiden!

Det var en ting vi alle ventet på: trillebåra. Den hadde vi hørt om, og fram kom den. Den var lita, full med Freia kokesjokolade, og den ble trillet rundt på pultene. Dette var noe som gjentok seg hvert når det var nye førsteklassinger. Ingen tvil om at det var dagens høydepunkt!

Lærerinna vår er et menneske vi alle minnes med takk, og vi ser tilbake med glede på de åra vi var elever hos henne.

Det første vi lærte, var å hilse skikkelig. «Når di møter nåen, jenter, da må di neie, og di gutter, må bokke pent, veit di», sa a'Marja.

Om «mårrån» da skolen begynte, stilte vi pent opp ved trappa og marsjerte inn, to og to. Vel inne måtte vi alle vise fram lommtørkleet. Var det fint og reint, vinket vi kraftig med det, men var det ikke så bra, ble det klemt godt inn i hånda.Så ble begge hender lagt på pulten, vi skulle vise at vi hadde reine negler uten sørgerender.

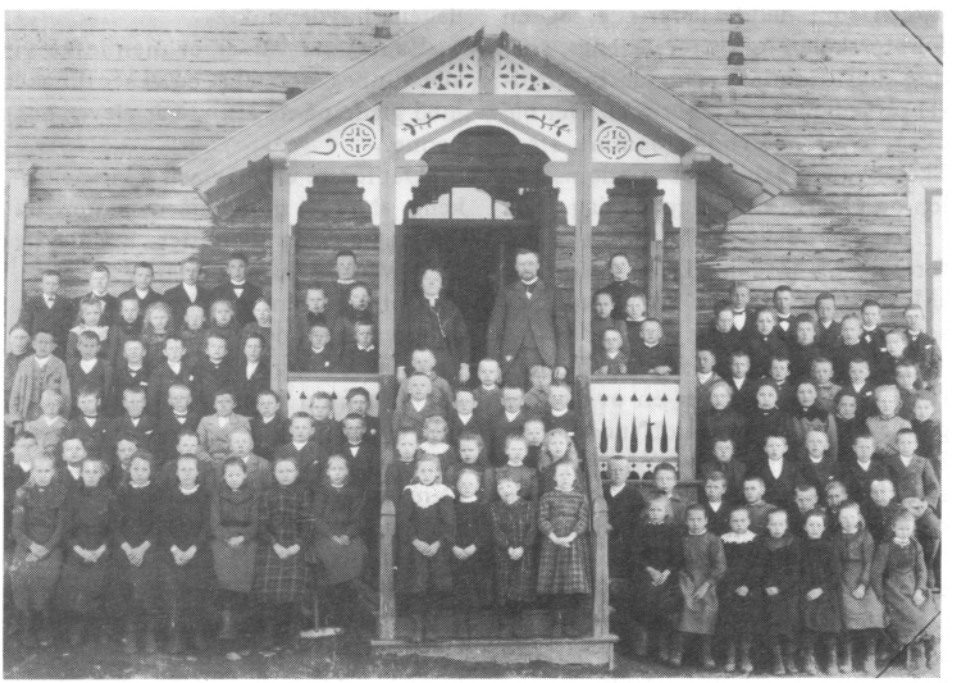
A'Marja sørget også for at vi ikke hadde for kald mjølk. Medbrakte mjølkeflasker ble satt i ei kasse ved en «bjørnovn» som sto rødglødende om

Av Ingrid Westvold

vinteren. Klaka pluggstøvler ble tatt av slik at beina ble varme; mange hadde lang skolevei å gå, både i snø og kulde.

Skoleåra gikk så fort. Det vi lærte, lærte vi grundig: bibelhistorie, katekisme, regning, norsk, historie og skjønnskrift, huff - der måtte vi sitte å skrive med blekk over røde bokstaver. Oppe i de høyere klassene var Marie vår lærer i håndarbeid. Vi lærte søm og strikking. «Hå trur du a mor sier når kommer hemmat og viser fram detta?», sa hun ofte til meg. Håndarbeide var ikke min sterke side, og a mor var sydame.

Slik minnes jeg lærerinna mi: alltid kledd i mørke klær, gull-lorgnett, klokke i lommen, sølvkjede, hvit krage - hun var en personlighet, klar til å hjelpe sine elever. Tre år hos henne gikk så fort, vi var blitt store og flyttet opp i lærer Guddals klasser. ❑

Måsåskulen i 1901. Lærerne er Marie Føsker og Jørgen Ous, som også var poståpner og kirkesanger.

Torvriving, vedkapping og flishøvling i gamle dager

På nyåret 1913 kjøpte far min, Theodor Holtet en petroleumsmotor av H.T. Vestby Mek. Verksted på Strømmen. Kjøpesummen var 600 kroner, som ble betalt i fire rater. Litt senere kjøpte han også ei brukt vedkappsag for motordrift. Den kostet 160 kroner.

Senere på våren kom motoren og vedkappa i drift ute på bygda. Den første far var hos, var H. Dybli på Krattebøl skole. Far førte nøyaktige dagbøker over alle jobber, og på Krattebøl arbeidet han 34 timer a kr. 1,00. Utpå høsten begynte han med tresking, og helt fram til jul drev han med tresking, hakkskjæring og vedkapping.

I januar 1914 begynte han også med torvriving. Dette foregikk i et hus som sto på den vestre siden av Øvjua, rett overfor Vannejven. Her sto det fra før en torvriver som ble drevet med vannkraft fra Øvjua. Det var noen gardbrukere rundt Sand og nordover til Haug som drev ei torvmyr som lå nord for Myrvold. Torva ble stukket ut tidlig på sommeren og lagt ut over myra. Da den hadde tørket, ble den trillet inn i husene som sto på myra. De rommet hver ca. 20 kubikkmeter torv.

Om vinteren ble torva kjørt ned til huset der rivingen foregikk. Så fort jeg kunne gjøre nytte for meg, var jeg med far på dette arbeidet. Den første vinteren var jeg med fem dager, og senere ble det flere. Vi hvilte hos Andrea og Ole Vannevjen. I løpet av et par uker var all torva revet. Torva ble fraktet i noen store, tette kasser som var plassert på geitdoninger. Torvstrøet ble hovedsaklig brukt som strømiddel i fjøs, grisehus og staller. Det var en god måte å ta vare på gjødsla, og det ble et godt jordforbedringsmiddel. Selve rivinga var et skikkelig møkkarbeid; det støvet fælt og vi så ut som feiere da vi kom hjem.

Denne torvrivinga holdt far på med til og med 1922. Ellers fortsatte han å reise rundt i bygda med motoren for å treske, og han var også i Sør-Odal. Den siste turen han gjorde, var til Knapper vinteren 1923.

Til bruk sammen med motoren kjøpte far også en flishøvel og ei sag for skjæring av planker, bord og andre materialer. Flishøvelen ble mye brukt. Virket som det skulle høvles flis av, måtte være mest mulig rettkløvd. Det beste var gran, men også furu kunne brukes, og jeg kan også huske at det ble brukt asp. Det første som ble høvlet på denne måten, var 3½ favn til det nye huset til Ole Skarnes på Mellom-Bunes (en favn er fire meter lang, en meter høg og 0,5 meter lang).

Under første verdenskrig ble det etter hvert mangel på ved, også i Nord-Odal, selv om dette høres kanskje rart

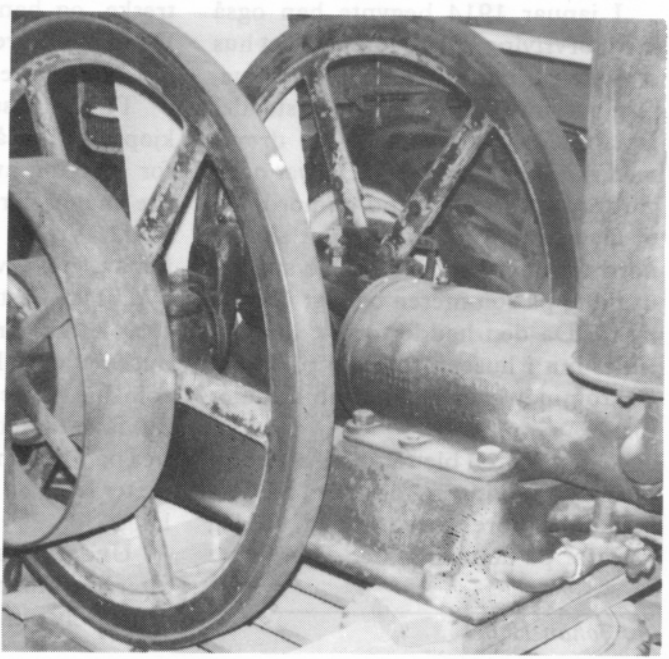
Av Johan Holtet

ut for ei skogsbygd. Importen av kull var så godt som stoppet, og dette skapte store problemer i byene, ikke minst i Kristiania. De omliggende distrikter ble pålagt å skaffe ved i det kvantum som var mulig. Fra Nord-Odal ble det kjørt store mengder ved til Skarnes for videre transport med jernbanen til hovedstaden. Blant annet ble både Storsjø og Odølingen brukt til vedfrakten. Om det ble fløtet noe ved til Skarnes er jeg noe usikker på. Resultatet ble i alle fall at det oppsto mangel på ved for bygdas eget behov.

Nord-Odal kommune gikk som følge av dette i gang med produksjon av brenntorv på Langmyra ved Sandsdammen. Forberedelsene tok til i 1916, og min far var med på dette. Han laget i alt 12½ favner takflis med motoren og flishøvelen. Flisene ble brukt til små lagerhus som ble satt opp på myra. Det begynte med noe maskinell drift. Myr ble måket opp i en blander som eltet det sammen til en flytende masse som så ble fylt i former. Formene var oppdelt i brikker på størrelse med en murstein. Etter hvert som brikkene tørket, ble de plassert i husene ute på myra. Den maskinelle driften falt nok ikke heldig ut, og man gikk snart over til å stikke torva direkte fra myra, på samme måte som til strø, men i mindre brikker.

Etter hvert som forsyningssituasjonen igjen ble normal etter krigen, minket behovet for brenntorv. Produksjonen på Langmyra fortsatte til litt inn på 1920-tallet. Det var også drift en kort periode under krigen.

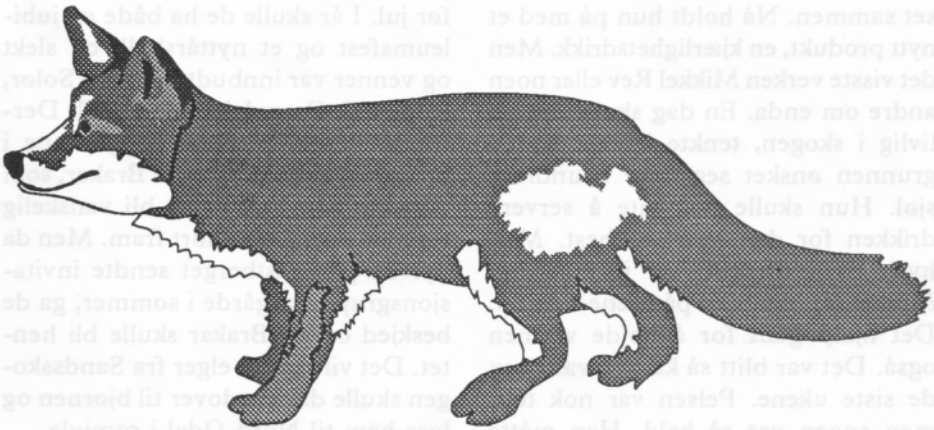
Motoren og kappsaga ble senere solgt til Sigurd Kvisla i Slåstadseter. Flishøvelen står fortsatt i låven hjemme på Solbakken ved Holtet i Sand.❑

Det var en petroleumsmotor av denne typen som Theodor Holtet brukte. Motoren befinner seg i Norsk Motorhistorisk Museum i Stange.

Da Prestberg-Mikkel skulle ha ny smoking

- EN FABEL -

Mikkel Rev satt i skumringen og gned snuten sin med en fettklump. Han hadde listet seg fram gjennom østsida av Prestberget, bak idrettsanlegget og fram til utsiktspynten, der det sto noen trær enda. Her var Mikkel født og oppvokst for mange år siden, mens det enda var tett skog over Prestberget og sjelden et menneske å se. Mikkel kjente at klumpen han holdt i begynte å bli myk og fin av varmen i poten hans. Nå skulle den svarte snutetippen som han været alt med, få bli blank og fin. Deretter skulle alle klørne poleres. Aller helst skulle det nok til å gni litt rundt øynene og på de lange ørene også, for det var et skjønnethetsmiddel han satt med. Det hjalp ikke bare til å bevare et ungdommelig ytre. Det gjorde at han ikke ble eldre innvendig heller. Nå hadde han brukt det i mange år, og han hadde ikke blitt noe eldre enn den dagen han begynte kuren. Ja, det var fine greier, men akk så dyrt. Både han og kona hadde kostet på seg disse klumpene, så nå var de nok de eldste revene i hele Nord-Odal.

Det var linerla som gjorde store penger på fettklumpene. Hun hadde fløyet så mye rundt i verden at hun en dag kom hjem til Sand med oppskriften til en mystisk kur. Hun gjemte seg bort helt til hun var ferdig med den rare deigen, som hun trillet ut til små kuler. Hvor hun gjemte deigen var også en hemmelighet. Det eneste de andre hadde fått vite, var at hun måtte røre i den med stjerten sin. Det skulle bringe lykke. Hun holdt på å

Av Randi L. Moen

røre seg fast en gang, da deigen ble for fort tykk, men reddet livet i siste øyeblikk. At det måtte bli dyrt å kjøpe kuler av henne var helt opplagt. En risikerer ikke livet for ingenting. Dessuten hadde hun ingen konkurrenter, for ingen kunne begripe hva hun mikset sammen. Nå holdt hun på med et nytt produkt, en kjærlighetsdrikk. Men det visste verken Mikkel Rev eller noen andre om enda. En dag skulle det bli livlig i skogen, tenkte linerla, som i grunnen ønsket seg flere beundrere sjøl. Hun skulle nok vite å servere drikken for den hun likt best. Men hysj, hysj, drikken var ikke ferdig. Mikkel satt og gned på ørene sine nå. Det hjalp godt for å holde varmen også. Det var blitt så kaldt å være rev de siste ukene. Pelsen var nok tett, men snøen var så kald. Han måtte stadig riste litt på den flotte halesvansen, så den ikke skulle fryse fast..... Huttetu..., godt det snart var jul igjen. Da skulle det bli varmt og godt inne i dyrehiene. Alle dyrebarna skulle komme på besøk, og kanskje hadde noen av dem barn også.. Mikkel Rev visste slett ikke hvor gammel han var blitt. Han hadde jo sluttet å eldes på grunn av denne kostbare kuren. Men egentlig var det lenge siden han begynte med den. Det så han av det som hadde skjedd rundt ham siden den gang.

Mikkel Rev visste godt at menneskene sa at reven var slu. Men for å være slu, måtte den være intelligent også, og det syntes han var fint. Klart han så og tenkte og forsto ting! I alle fall like godt som en puddelhund han var blitt venn med. Og den gikk for å være like klok som et menneske. Så da så....

Likevel trodde han at både linerla og skjæra greide å lure ham for penger. Akk ja, disse fettkulene ble stadig dyrere, og sluttet han med dem, ja da visste ingen hvordan det gikk... Antagelig ville han dø på flekken. Det kunne han ikke tenke på en gang. Slett ikke før jul. I år skulle de ha både en jubileumsfest og et nyttårsball, og slekt og venner var innbudt både fra Solør, Romedal, Østerdalen og Trysil. Derfra skulle en av de siste bjørnene i hele landet komme, onkel Brakar, som de kalte ham. Det ville bli vanskelig for ham å komme uhørt fram. Men da dyrene på Prestberget sendte invitasjonsgruppa avgårde i sommer, ga de beskjed om at Brakar skulle bli hentet. Det vil si at to elger fra Sandsskogen skulle dra nordover til bjørnen og lose ham til Nord-Odal i romjula.

Mikkel var nesten ferdig med å gni ørene nå... Ja, det var jo dem han levde av, for med dem kunne han høre mus og andre dyr på lang lei. Tanken på alle selskaper og fester i jula fikk ham til å skynde seg litt. Nå var det snart blitt mørkt nok til at han kunne gå usett, til og med på åpne jorder. Han måtte få tak i ei svart høne i kveld. Det var det eneste som manglet for at den nye smokingen som hans kone satt og festet sammen av svarte fjær, skulle bli ferdig. Den hadde hittil bare ett og et halvt bukseben, og det gikk jo ikke an. Fjær fra ei høne ville være mer enn nok. Men nå var det nesten umulig å få los på svarte høner. Det fantes nesten ikke lenger. I alle fall ikke i Nord-Odal. Stadig færre ble det av de hvite også. Folk kjøpte heller egg i butikkene nå enn å ha høner sjøl, det hadde puddel-ven-

nen hans fortalt. Mikkel hadde jo forsynt seg i mange år.

Den tida da Sand var et stillhetens drømmerike i verden var det fint å være rev. Ja, så fint at han kunne tilby gode kår for sin unge revebrud. Alt trakk han til hus. Ungene kom og vokste seg ut av hiet. Og så, en dag måtte alle dyrene flytte, i huj og hast. Noen store maskiner var kommet faretruende nær dem oppe i Prestberget, og verre og verre ble det. Dyrene måtte rykke innover i skogen. Det var ikke fred og få. Og farlig var det blitt. Vanskelig å få tak i noe fra bygda, eller fra sentrum, som puddel-vennen pleide å si. Det aller verste var lysene som sto tent hele natta langs hovedveien og rundt alle husene. Hva Mikkel skulle ved de husene om natta når ingen hadde høner lenger? Å jo... han hadde da fulgt med tida litt. Ordnet seg med ny bransje kunne en si .. Han nappet pene lommetørklær og fargeglade silkebånd fra tørkesnorene. Ja, til og med silkebukser hadde han greid å ta med hjem til hiet. Menneskene trodde det var vinden som hadde blåst det vekk.

Kona til Mikkel var blitt sydame. Hun sydde for alle dyrene, for nå skulle de også følge med i tida, ha litt variasjon. Deres egen pels var hverdagsklær.

Mikkel gjorde også noe annet rundt husveggene. Han lyttet. Mange ganger hørte han hva barn og voksne sa for noe, også kunne han fortelle det til dyrene. Så nå visste de hvem som var ordfører og lensmann og prest, hvem som var slik og hvem som var sånn. Til og med et rart ord, politikk, hadde reven hørt. Men det fikk være.

Kråka var blitt lensmann.

Det forsto han ikke hva var.

En orden på dyresamfunnet sitt hadde de imidlertid fått, takket være Mikkel Revs spisse ører. Kråka var blitt lensmann, fordi hun kunne skjenne så høyt. Hun skrek så hele skogen hørte henne. Det var en stor skam å få skjennepreken med navn og synderegister skreket høyt over hele skogen. Det var den eldste kråka som var lensmann, og med seg måtte hun ha ti andre kråker som så etter at det gikk riktig for seg i skogen. Alle sammen var hun-kråker, for det er jo kvinner som hører nyhetene først og er snarest til å bringe dem videre. Ugla var nok eldre enn Mikkel Rev også. Han hadde alltid sett henne. Hun var skogens filosof. Satt bare høyt oppe i et tre og blunket litt med øynene og tenkte. Noen sa hun fikk ideer overført med vinden fra andre land.

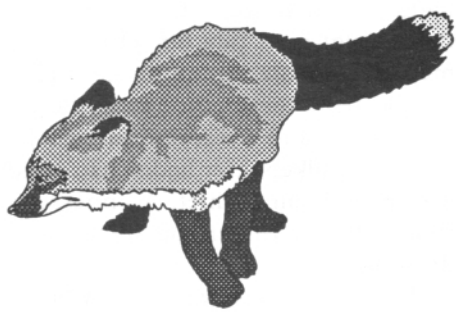
Banksjef hadde skjæra blitt. Den jobben var hun som skapt for. Hun måtte jo ha alt som skinner. Det kunne være mynt og sølvtøy, ja til og med gullsmykker. Hun stjal ingenting, satt bare og ordnet med det som dyrene brakte opp i bankhvelvet til hen-

ne. Det var en hule i fjellet, med tolv skjærer og en grevling på konstant vakt. De passet inngangen. Som det skinte inne i berghulen! Ja, Mikkel hadde sin konto der han også, ei steinhylle full av mynter og sølvtøy og gullsmykker han hadde byttet til seg for silkebånd, bluser og lommetørklær som de andre dyrene fikk laget seg feststas av.

Å finne en som kunne være prest blant dyrene hadde vært det vanskeligste. Det endte med at de måtte lyse ut en konkurranse: den som kunne bringe fram en tråd fra en purpurrød prestekappe fra utlandet, skulle bli prest. Naturligvis ble det en fugl. Det ble ei hvit due, som kom hjem fra en vinterreise til Vatikanstaten i Roma med en tråd fra Pavens kappe. Hun fortalte at hun hadde trukket den ut med nebbet sitt en dag kappen hang til lufting. At hun måtte stjele for å bli prest hørtes galt ut, men det forsto den ikke. Hun var så glad og stolt der hun la den røde tråden ned på en stein på Prestberget at stjerten vippet opp og ned. Dyrene klappet og sa at nå var hun presten deres. Så stilte de seg rundt henne i mange ringer og ba om at naturen skulle gi dem nok mat. Mikkel Rev hadde vært med han også, for dette med mat var et problem for alle. Bilene på veiene skremte bort smådyrene, så en måtte avsted for å finne noe å spise.

Mikkel sto og speidet utover alle lysene i Sand sentrum med skrekk i blikket. Hvor lenge får vi bo bak Prestberget nå, tenkte han. Vi som bodde aller fremst her oppe? Han kom til å tenke på en svømmekonkurranse han hadde vunnet i sin ungdom nede i Magasinbekken der hvor bekken nå er lagt i rør under de nye veiene. Tre rever hadde svømt om kapp nedover bekken i vårløysinga. Det kunne vel ha vært i april. Puddel-vennen hadde vært dommer. Mikkel vant fordi snuten hans var lengre, men det visste bare han.

Han så utover, forbi lysene i sentrum. Der, i det fjerne lå Sognkjølen. Der stanset verden i hans barndom. Nå visste han at det lå mye bakenfor den, og at alle lysene var kommet utenfra på en måte. Om bare folk kunne bli snille, tenkte han, og gi plass til oss dyr også.... Han ristet litt på halen igjen og la kursen mot Nordbygda. Der skulle det være ei svart høne igjen på en stor gård.... ❑

Ikke noe latmannsliv å være skøyteløper!

«Jul i Nord-Odal» har tidligere tatt fram «gamle» idrettshelter fra Nord-Odal og pusset støvet av dem. Denne gangen har vi gjort det annerledes – nemlig tatt fram en ung fremadstormende skøyteløper fra Prestberget i Sand. Lasse Sætre er navnet. Hans navn er kjent for alle skøyteinteresserte over det ganske land.

Lasse kom til verden 10. mars 1974, og hans foreldre heter Berit og Geir Sætre. Jul i Nord-Odal har vært på «jakt» etter Lasse i lang tid for å få et intervju med ham, - men la det være sagt med en gang at det har ikke vært noen lett sak. Ikke fordi han har vært motvillig, - men fordi han er en meget opptatt ung herremann. Det å treffe ham personlig måtte til slutt gis opp. Takket være vårt etterhvert godt utbygde telenett lyktes det imidlertid å få ham i tale.

Lasse forteller at han tok sine første skøyteskjær på Råsen nedenfor farens barndomshjem. Han var 3-4 år den gangen og syntes skøyter var noe ustøtt og ekkelt noe, men ved hjelp av faren og en spark fikk han ihvertfall flyttet seg fremover. Det med de første skøyteskjærene er forresten litt rart, for han husker lite eller ikke noe fra dette selv, men pappa Sætre filmet selvfølgelig sine håpefulle slik at Lasse har fått se dette mange ganger senere. «Dagfinrudgrenda» har vært Nord-Odals skøytemekka inntil Prestberget ble bygget. Det var der det var skøytebane om vinteren og det var der det ble arrangert skøyteløp. Denne grenda har gjennom tidene fostret mange talentfulle skøyteløpere. Det er derfor bare helt naturlig og slik det skal være at Lasse har sine røtter derfra.

Lasse var 6 år første gang han deltok i klubbløp. Distansen var 300 meter. Plasseringer var han ikke noe særlig opptatt av den gangen. Han gikk nok det han maktet, men det hjalp bare så lite for han ble blant de siste. Det gjorde ingen ting, for han syntes det var moro å gå på skøyter, og det var det viktigste. Det var først som 15-16 åring at han begynte å vise tenner. Lasse var selvfølgelig glad for fremgangen på skøyter, men dette medførte et problem. Han ble nemlig nødt til å velge mellom fotball og skøyter, og det var ikke så enkelt. Skøyter ble imidlertid valget.

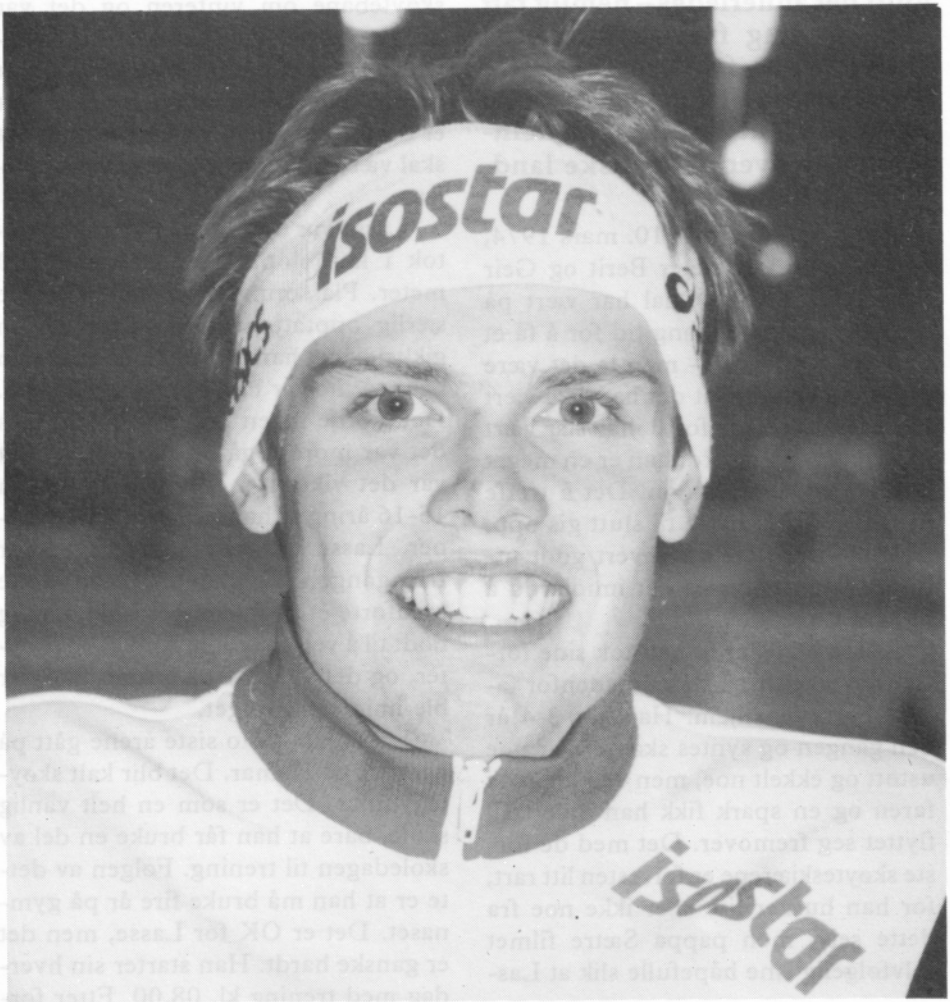
Lasse har de to siste årene gått på gymnas på Hamar. Det blir kalt skøytegymnas. Det er som en helt vanlig skole, bare at han får bruke en del av skoledagen til trening. Følgen av dette er at han må bruke fire år på gymnaset. Det er OK for Lasse, men det er ganske hardt. Han starter sin hverdag med trening kl. 08.00. Etter første treningsøkt blir det noen timer skole

Av Steinar Bjørnstad

før han tar fatt på andre treningsøkt for dagen.

I oppkjøringsperioden før sesongen trener han 20-25 timer i uka. Dette i tillegg til skolegang og reiser tilsier at Lasse ikke kan leve noe latmannsliv. I de roligste ukene i året trener han ca. 15 timer. Ja du leste riktig: 15 timer. Lasse føler likevel at han lever et nesten normalt ungdomsliv. Han er stort sett med på det de andre ungdommene på hans alder er. Idretten og det anstrengte programmet han lever gjør selvfølgelig at han blir flink til å planlegge og følgelig få mye ut av tida. Ja til og med jenter blir det litt tid til, forteller Lasse.

Lasse har noen personlige rekorder som ville ha plassert ham helt i verdenseliten bare for noen år siden.

Lasse Sætre har vist en fin resultatmessig utvikling de siste årene.

Les bare her:

500 m:	40.7
1000 m:	1.20.9
1500 m:	2.04.32
3000 m:	4.14.9
5000 m:	7.12.09

Ut fra dette leser vi: solid på alle distanser. Han ble jo som de fleste husker nr. 2 i junior-NM 1993. Er du i Norgestoppen på skøyter så er du følgelig i Europa- og verdenstoppen. Målsettingen for 1994 sesongen er at han skal gå så fort og gjøre det så bra at han kommer i elitestallen sesongen 1995. Det er et mål som Lasse vil greie hvis han holder seg frisk og fortsetter den fremgangen han har gjort de senere år. Lasse er ærbødig og takknemlig for at han har fått vokse opp i skøytemiljøet på Sand. Han mener at det fine miljøet i Sand først og fremst skal ha æren for hans fremganger. Der var det en fin gjeng å trene og være sammen med. Han oppsøker fortsatt dette miljøet så ofte som han har anledning til det. Lasse mener at det er umulig å satse på toppidrett i dag hvis du ikke har foreldre eller andre til å støtte deg. Han har i så måte vært «heldig» både med foreldre og besteforeldre som bestandig har stilt opp og gitt ham støtte og oppmuntring og aldri lagt noe press på ham.

Lasse ønsker også å fremheve sine trenere. I begynnelsen var det Tor Jøran Sætre som var trener, mens Arne Dagfinrud har overtatt de senere årene. Arne var selv en meget bra skøyteløper på 60-tallet.

I miljøet rundt Lasse på Sand fortelles det at han allerede fra 10 til 11-årsalderen gjorde seg bemerket. Ikke p.g.a. resultatene på denne tiden, men fordi han tidlig viste seg å være en perfeksjonist. Det var helt vanlig å observere at Lasse fortsatte treningen etter at de andre hadde avsluttet. Han holdt da på å trene en teknisk detalj som han ikke hadde fått til å sitte under treningen med de andre og som han skjønte han måtte trene mere på. Lasse trente ikke noe hardere enn sine treningskamerater, men han var mere tålmodig.

I skøytemiljøet på Sand fortelles det at det ikke var noen selvfølge at Lasse gikk alt han orket i løp hvis han var inne i en periode hvor teknikken ikke satt som den skulle. Da valgte han heller å konsentrere seg om teknikken før han lot mjølkesyra få overtaket.

Lasse har til tross for fremgangen fortsatt begge beina plantet på jorda. Han er en blid og omgjengelig gutt, og han er flink til å vise de yngre skøytetalentene i Sand oppmerksomhet. Takk for det Lasse, slik skal en ordentlig idrettsgutt være.

Nå i denne juletid faller det naturlig å spørre hva slags forhold Lasse har til mat, for vi leser om toppidrettsutøvere som bare spiser fiberkost. Det er selvfølgelig sunn og bra kost, men noen julemat er det i hvertfall ikke. Lasse forteller at han gleder seg til julematen. Han spiser stort sett det andre folk spiser. Han er ikke noe hysterisk på dette området, men han må selvfølgelig passe på at han spiser mye næringsrik og sunn mat.

«Jul i Nord-Odal» og alle sportsinteresserte sambygdinger ønsker Lasse God Jul og lykke til med sesongen. og mange sesonger fremover! ❑

Paa reise i Nordre Odalen

Dette «reisebrevet» er sakset fra Glommendalens Social-Demokrat, onsdag 31. mars 1915. Det er ikke kjent hvem som skjuler seg bak signaturen «Set og Hørt».

Det er nu en tid siden vi var ute og reiste, og da kom vi et stykke nord for Sand, og nu ved at fortsætte nordover kom en gammel politisk jernbane os i tanker, nemlig jernbane til N.Odalen.

Ti den repræsentant vilde vise sine bygdefolk at han hadde en stor indflydelse paa jernbanens omraade, ti han gjorde vistnok sit til, at hurtigtoget stoppet paa prøve paa Skarnes st.

Dette gjorde opgsaa sit til, at der blev lagt spor baade fra Skarnes, Fundfossen i «Indlandsposten» og til N.Odalen. Undertegnede hadde den tid god anledning til at studere nævnte blad. Denne bane skulde ogsaa gaat over til Mo, og vi stod nu omtrent der som den skulde tat østover; vi vilde ogsaa over til Mo, og vi drog forbi Karlstadmyra, tok saa hovedveien om Granerud, fortsatte videre, og snart fik vi et glimt ned i nabobygda.

Vi gik forbi Thonerroa, og snart stod vi paa høidepunktet, nemlig den gamle, vakkert beliggende gaard Fjeld. Her har man utsigt over hele Storsjøen og størsteparten av Mo sogn. Alvorlig talt saa er Fjeld en av de vakreste gaarde i N.Odalen, og skogsavdelingen paa Aas landbruksskole valgte ikke den darligste plads som sit opholdssted; ti naar man den lange dag har trampet i skog og mark, saa er det vederkvægende, i lag med sine kamerater at faa lute sig ned ved et vel dækket bord, og imellem matbiterne faa kaste et blik utover den skjønne natur. Og har man da et glas øl ved siden av, saa er det vel saa meget bedre.

Hvor gjerne vi end vilde være her, saa maa vi fortsætte videre, nu bar det nedover igjen like til landhandleren, og vi var likesaa lavt som de landhandlere der ifjor ved krisens utbrud skrudde melprisen op i 30 kroner pr. sæk for flere uker tilbake indkjøpt mel, og endda ga de vel ingen garanti for dets beskaffenhet heller. Vi fortsatte østover sletten forbi Kongerud over Jeita, og snart stod vi utenfor Vonheim. Dette er arbeiderdemokraternes lokale i Mo. Det skiller sig ifra lokalet i Sand derved, at det er mere praktisk indrettet og mere aapent for alle, dog har næveretten gjort sig gjældende der engang iblandt, men staten har tjent godt derved først ved avgift av brændevin som der er opdrukket og siden ved mulkter som der er paalagt saa mange, men det er jo slik de borgerlige vil det skal være, ti skatøret blir vel mindre da maatru. Vi gik videre, og snart stod vi ved Mo kirke og kommunehus. Det sidste er vistnok ikke tat ibruk endnu, ti det er ganske nyt, og det er vel adskillig som mangler endnu og deriblandt en økonom som kan si ifra, naar det er noget som mangler.

Saa gik det videre, og snart stod vi ved endepunktet av den nye landevei, nemlig Østmo brygge. Her laa «Storsjø» der liksom «Odølingen» ventede paa sommeren 1915. «Storsjø» skal nu være den største og hurtigste baat i Odalen, og det er saavidt os bekjendt den første baat der har hat kvindelig styrmand ombord. Det gik for sig slik, at selskapet i flere aar

hadde hat en avholdsmand som fører. Denne blev et aar forkastet, og en anden tat isteden. Da den nye fører ilag med den øvrige besætning tok ind saameget svingolje at de ikke dugde til noget, men forlot roret og lot baaten seile sin egen sjø, som det heter, da var det den kvindelige styrmand tok roret og kjørte baaten tillands.

Vi sendte et blik sydover, der laa Mo ungdomslokale. Det er stort og prægtig, er bygget av mange men brukes av faa. Her skal ingen dans finde sted undtagen 17de mai, da kan de faa sig en svingom og holde et foredrag ogsaa, naar det ikke krænker styrets nøitralitet.

Ja, det var engang en maileik.
Det var mange fulde som hujet og skreik.
Borti krattet blandt bjerker, orer og hassel,
var det hviskende snak, det var tissel og tassel,
i de halvmørke skyggerne der.
Det var liv det var leik
over stokker og stene,
det var kurring og smeik
under lurvete greine.
Vil du ha mig, saa har du mig her.

Set & Hørt.

«Udsigt over Raasen»

Dette postkortet viser utsikten fra Soløst ca. 1910. Legg merke til vegen som gikk på oversiden av garden.

Gull, men ikke glede

De står der utpå tunet,
to gamle, mor og far.
De kjenner seg så fattige
og bringen er så rar,
så full av sorg og tårer,
som stadig trykker på:
At alt kan bli så tungsamt
som livet er blitt nå!

Der står den staute sønnen,
den eneste de har,
med barneflokk og kona si
nå like før de drar.
Han ser de gamle stå der,
foran det kjære hjem,
og tenker i det stille:
Hva skal det bli med dem?

Men, nå er loddet kastet -
de ser mot andre mål,
dit innover til byen
med blokk i mur og stål.
Det kaster lite av seg,
og gir så lite gull,
det grå og tunge slitet
med krøtterstell og muld.

Her har den samme slekten
levd i så mange år,
fra han som grov og sådde
den aller første vår,
som sleit med stein og røtter,
og fikk trælsår i sin hand,
og som med takk og andakt
tok opp de første band.

Og slektledd etter slektledd
de gikk og kom igjen,
så den vesle åkerlappen
ble større litt om senn.
Det kom opp nye uthus,
og stua ble bygd på,
så gamle mor og gamle far
de var så glade nå.

Men de unge går og drømmer,
og ønsker noe nytt,
der fortjenesten er bedre
og livet mere fritt.
Så å komme inn til byen,
og få prøve lykken der,
nok er å foretrekke
mot det de ser mot her.

Så mange har reist føre,
og tjener bra med mynt,
så flukten her fra landsbygda
den er forlengst begynt.
Så mange øde plasser,
så mange tomme hjem,
der skogen tar att jorda
er arven etter dem.

Her står nå flyttelasset
straks ferdig til å dra,
og alt er opp- og avgjort
før de farvel skal ta,
med mor og far og hjemmet sitt,
og alt som de har ått,
som før ga mange gleder
om utkommet var smått.

Nå duft av hegg og syrin,
og lukt fra fjøs og stall,
og den gode eim av jorda
med eksosen byttes skal.
Og den rare, gode freden
som hersker over alt,
skal bare være minner
i larm og byasfalt.

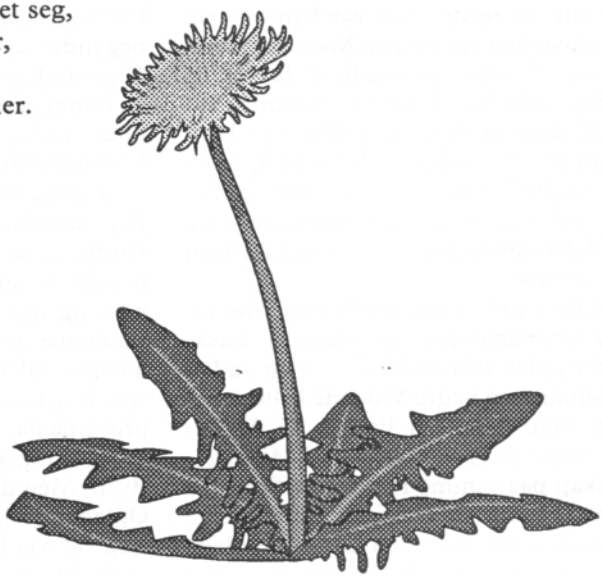
To som er blitt alene
ser at de unge drar,
så nå vil ingen flere
trå i slektens fotefar,
her på det gamle stedet
som fedrene har slitt,
og som de åtte sammen
og kunne kalle sitt.

De ser det fine åkerland
som har gitt daglig brød.
Og om det var smått med penger,
så led de ingen nød.
Men tiden har forandret seg,
den krever mer og mer,
så de blir nok de siste
av den gamle slekten her.

Det sukker sårt og gråter
i det gamle lønnetre,
som har stått vakt på tunet,
og har fått følge med
i sorger og i gleder
slik livet tok og gav,
i mange generasjoner
fra vugge og til grav.

Det har hendt før i tiden,
og det kan hende nå,
at det som drar og lokker
bak himmelranden blå,
gir gull, men ikke glede,
gir fest, men ikke fred,
som det gamle barndomshjemmet
på landsbygda et sted.

Otilie Moe

Ola Odøl paa Utstillingstur

Dette stykket sto i Hedemarkens Amtstidende, trolig en gang i første kvartal 1915. Forfatteren kaller seg «Olas Reisekamerat».

Ola var ikke av de Karer som reiste og skranglet hit og dit paa Markeder og Auktioner og somlet bort baade Tid og Penger, som saa mange gjorde uten at ha Grund; men isommer hadde han sat i sig at han skulde en Tur til Byen og se paa Utstillingen, som han hade hørt saa meget Prat om. Da han hadde forskjellige Opgjør og Regnskaper med Tømmerkarer, reiste han som de fleste Odølinger i St.Hansuken.

I Byen var det varmt i de Dage, og Ola som paa egte Odølingsvis reiste i Vadmelsklær, gik der saa Svetten trillet av ham, saa han alt i et maatte ta et Tak over Panden og opi Haaret med Lommetørklædet.

Men var ikke Ola av dem som ofte var ute og reiste , saa var han av dem som hverken sparte paa Mat eller Drikke og alt som var baade at faa se og høre, naar han først var kommet avsted. «Nu var en uti», sa Ola, «det kunde være uvisst siden» - idet han i Spidsen for en del Kjendte bredskuldret og tryg gik ind paa Stortorvets Gjestgiveri og med det største Alvor forlangte 1/2 Dusin «Pinsnerøl».

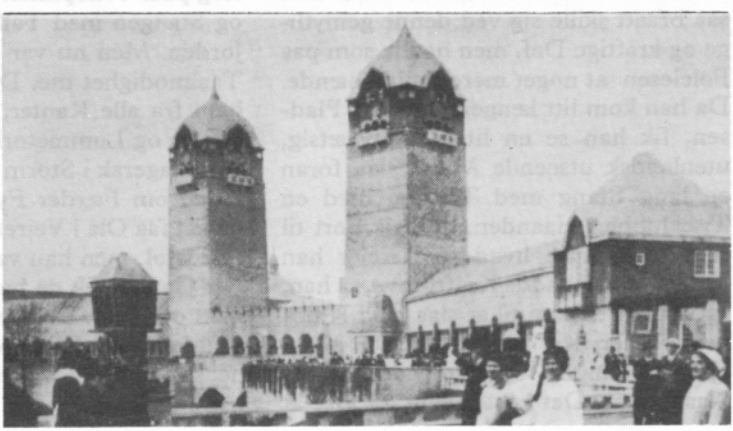
Ola kunde man træffe paa overalt: Paa Jernbanetorvet omringet av Lasaroner (eller «Nasaroner» som en anden Odøling uten bedre Vidende kalte dem) som tagg ham om Penger til Mat, i Restauranten paa Grand og i Middagsselskap paa samme Hotel. Saa finder vi hans brede Skikkelse i en Automobil i susende Fart opover til Utstillingspladsen, smilende til alle Kanter for dette var Skyss han likte, og ikke at forglemme i privat leiet Motorbaat ute paa Fjorden med en 25 Øres Sigar i Munden og Ølflasker til Ballast, kjørende tæt forbi Badesteder med badende Ungdom av begge Kjøn.

Men om Ola saaledes fartet om alle Steder, saa var ingen Kar for at faa snytt ham paa saa meget som et Øre, som han hadde hørt Byfolk var saa ramme til - undtagen Automaten ved Jernbanetorvet; men det var mest hans egen Skyld, sa han, og saapas syntes han ogsaa at han maatte koste paa sig. Han og nogen til kom ind der en Kveld og Ola skulde spandere et Glas Øl. Stak saa i nogen 25-Øringer og 10-Øringer baade her og der og gik bort til de andre og satte sig, for han trodde Øllet kom efter. Det var første Gang han var inde paa en Automat, saa det var igrunden ikke noget at fortænke ham i . Men ikke før fik han sat sig, før det blev en svare Spektaket blandt dem som stod bortved Disken. Næsten alle Kranerne begyndte at tappe samtidig og ingen Glas stod under. Tørstige Folk saa Øllet flømme, holdt under og drak og holdt under igjen, trængte sig frem og puffet hverandre unna. Ola der ikke rigtig forstod dette Opløp, men trodde det var Begyndelsen til et større Slagsmaal, stod færdig til at vrænge av sig Trøia, for her gjaldt det vel at forsvare sig, tænkte han; og ikke var han vant til at la sig skræmme av mange eller faa, hverken hjemme eller ute, - dertil var han for spræk og haandfast Kar - som nok Kraftprøverne paa Fornøielsesavdelingen kom til at undgjælde for inden Ola forlot Byen. Men da han fik høre Grunden til Opløbet, lo han saa det runget i Salen, slog sig paa Knærne med flate Hænder og forsikret at han aldrig hadde hat slik Moro for Pengene.

Paa Utstillingen likte han sig godt. Han syntes nogen av disse Gipsfigurene, som stod opstilt her og der, hadde vel litet klær paa sig, men hvis alle andre syntes det var gildt og bra og som det skulde være, saa var det da det samme for ham. Men bedst likte han sig paa Singers Avdeling, og der tilbragte han sin meste Tid og hadde sine morsomste Stunder, mens Musik og «Pinsner» kappedes om at sætte op Humøret.

Efterat han hadde tat den lille Stationsmester paa Lilleputbanen litt i Øiesyn, tok han sig en Tur paa Bergbanen - eller Bergensbanen - som han kaldte den. Den han hadde hørt saa meget omtalt som et Vidunder. Men jamen gik det fort, sa han. Han mente han aldrig skulde komme til at kjøre fortere, end han gjorde paa Muslivanglien, første Aaret han hadde Bronen, som ikke vilde holde imot - men nu hadde han gjort det, og hadde det gaat fortere end det gjorde saa visste han ikke rigtig, hvordan han hadde villet forholdt sig.

Da han kom ut av Bergbanen igjen, fik han se en stor Trægris staa paa en Forhøining og en tæt Folkemasse rundt omkring. Ola nøidde sig ikke med at staa utenfor og se paa og undres paa hvad dette skulde forestille, men skrævet uten videre over Rækverket og med avmaalte Skridt og Tommelfingrene i Vestarmhullerne gik han like bort til Manden som stod ved siden av Grisen og spurte hvad dette skulde bety. - Jo, Manden var meget forekommende, sa ham det var Kraftprøve og spurte om han ikke hadde Lyst til at prøve sin Styrke. Ola hadde nok prøvet sin Styrke mange Ganger og visste hvad han gik for, men at han skulde faa prøve den paa denne Trægrisen syntes han skulde være umulig. Nei det skulde nok til noget slikt som de store Furumasterne han kjørte paa Almenningen her en Vaaren det. Manden oplyste ham om at Kraftprøven var at trække Grisen i Halen saa den skrek - at det kostet 25 Øre at trække 3 Gange, og fik han Grisen til at skrike hver Gang, fik han en Medalje. Dette synets Ola var bakvendt. Før hadde han hat Fortjeneste, og god Fortjeneste ogsaa, av Kraftprøver - nu vilde de ha Betaling for dem - men en var nu engang ute - betaler, griper fat i Rompa og trækker til. Grisen hujet ende over sig. Han trækker en Gang til og Grisen skrek likedan. Men Ola hadde nok misforstaat Manden, for han mente den største Kraftprøven laa i at trække Grisen med sig bortover Gulvet. Grisen var imidlertid boltet til Gulvet

Det var den store utstillingen i anledning Grunnlovens 100-årsjubileum Ola besøkte.

og sat som Berg, men Ola var vant til at naar han tok i 3. Gangen maatte det gaa eller noget ryke, og Katastrofen uteblev heller ikke denne Gang. Da Ola trak til for 3.Gang skrek ikke Grisen saa iltert og trodsig som før - det lød mere som en saar døende Rallen - og med det samme slap alle Benerne Gulvet. Bolter bøiedes og Skruer røk - og Ola reiste bortover Gulvet med Grisen. Men i Grisetrynet hang Grisepasseren og skrek høiere end Grisen nogen Gang hadde skreket, at Ola skulde slippe. Nu blev det Liv i Folkesværmen utenfor. De lo og klappet og ropte Hurra for ham, saa han rent blev fortumlet. Han syntes ikke dette var noget at skrike og gjøre slik Stas av, han hadde nok ofte tat tyngre Tak han, men da hadde det rigtignok ikke været andre end Bronen som hadde set paa, og den Karen var ikke god at overraske og bluffe med en Kraftprøve som visse Byfolk. Ola fik ingen Medalje i Tummelen der - som han hadde vel fortjent - for Grisepasseren var saa rasende, at han vel gjerne hadde sat like i Strupen paa ham, hvis han hadde trodd sig; han maatte nu sende Bud baade efter Snedker og Smed og ingen hørte Maalet paa Grisen mer den Dagen.

Men hvorhen Ola nu gik fulgte hele Sværmen med. De vilde likesom ikke saa braatt skille sig ved denne gemytlige og kraftige Døl, men hadde som paa Følelesen at noget mere skulde hænde. Da han kom litt længer frem paa Pladsen, fik han se en liten undersætsig, utenlandsk utseende Mand staa foran en lang Stang med Tal pa, med en Træklubbe i Haanden. Ola gik bort til ham, og spurte hvad for Greier han hadde. Jo han hadde Kraftprøve, sa han, og opfordret ham til at slaa med Klubben paa en Kasse, saa fløi der noget opover Stangen, og viste hvor haardt Slaaget var. Det kostet ham 25 Øre at faa 3 Slag. Ola betalte - tok Klubben og gik fremtil. Folkesværmen omkring stod rigtig og dirret av Spænding. Ingen knat i sig. Det var likesom stille før stormen. Han snudde og vendte paa Klubben et par Ganger og likesom veiet den i Hænderne, tok nedpaa den Forhøiningen han skulde slaa paa og skottet opover Stangen.

Saa gik han lidt tilbage, vrængte av sig Trøia og leverte en av de nærmeste, spyttet i Næverne og grep om Klubbeskaftet, svingte den i Luften og spyttet igjen - endnu en Sving i Luften , men saa slog han til. Og han slog godt. Han hadde været Fløterbas i for mange Aar og hadde været med å klubbe for mange Damme i sin Tid til ikke at kunde Haantere en Klubbe. Viseren fløi op til det høieste Tal og hadde viselig fløiet et godt Stykke til, hvis den hadde kommet frem. Folkehoben brølte i Hurra og Bravo, saa det hørtes over hele Pladsen - og Sværmen vokste. Saa spyttet Ola atter i Næverne og slog igjen.

Men siden Kolbein Sterke paa Hundorp i Aaret 1021 slog Gudbrandsdølernes Trægud istykker har det vel ikke blit et større Opstyr og Spektakel etter et Slag med en Klubbe. Ved Olas knusende Slag var det som der eksploderte en Dynamitpatron under Kassen han slog paa. Træsplinter fløi til alle Kanter og Stangen med Tallene paa segnet til Jorden. Men nu var ogsaa Tilskuernes Taalmodighet ute. De stormet ind paa ham fra alle Kanter, der viftedes med Hatter og Lommetørklær. Det hele lignet Skagerak i Storm og Brænding brytende om Færder Fyr. Mange prøvde paa at faa Ola i Veiret og bære ham paa Guldstol, men han var nok for tung. et Par Ganger fik de ham dog saa høit at man over hele Pladsen kunde se denne skulderbrede Kjæmpe i Skjorteærmene, smilende og fægtende, men saa sank han ned igjen. ❑